

Komparativna analiza održivosti mirovinskog sustava Republike Hrvatske i Republike Slovenije

Bošnjak, Nensi

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management / Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:191:256065>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-06**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Tourism and Hospitality Management - Repository of students works of the Faculty of Tourism and Hospitality Management](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Diplomski sveučilišni studij

NENSI BOŠNJAK

**Komparativna analiza održivosti mirovinskog sustava Republike
Hrvatske i Republike Slovenije**

**A Comparative Analysis of the Sustainability of the Pension
System of the Republic of Croatia and the Republic of Slovenia**

Diplomski rad

Opatija, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Diplomski sveučilišni studij
Održivi razvoj turizma

**Komparativna analiza održivosti mirovinskog sustava Republike
Hrvatske i Republike Slovenije**

**A Comparative Analysis of the Sustainability of the Pension
System of the Republic of Croatia and the Republic of Slovenia**

Diplomski rad

Kolegij: **Komparativni fiskalni sustavi**

Student:

Nensi BOŠNJAK

Mentor: **Izv. prof. dr. sc. Sabina HODŽIĆ**

Matični broj:

3653/21

Opatija, rujan 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI UNIVERSITY OF RIJEKA
FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU
FACULTY OF TOURISM AND HOSPITALITY MANAGEMENT
OPATIJA, HRVATSKA CROATIA

IZJAVA O AUTORSTVU RADA I O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG DIPLOMSKOG RADA

NENSI BOŠNJAK
(ime i prezime studenta)

3653/21
(matični broj studenta)

Komparativna analiza održivosti mirovinskog sustava Republike Hrvatske i Republike Slovenije
(naslov rada)

Izjavljujem da sam ovaj rad samostalno izradila, te da su svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, Internet stranice, zakoni i sl. u radu jasno označeni kao takvi, te navedeni u popisu literature.

Izjavljujem da kao student–autor diplomskog rada, dozvoljavam Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci.

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa diplomskim radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog mog diplomskog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije CC BY Imenovanje, prema opisu dostupnom na <http://creativecommons.org/licenses/>.

U Opatiji, 08.09.2023.

Nensi Bošnjak
Potpis studenta

Sažetak

S obzirom na dinamične demografske promjene, u pitanje se dovodi održivost mirovinskih sustava, kako Republike Hrvatske, tako i Republike Slovenije. Sama održivost mirovinskih sustava ovisi o nizu čimbenika. Neki od tih čimbenika su razvijenost države, kao i njen bruto domaći proizvod, broj stanovnika, javna potrošnja i visina proračuna opće države, zatim visina mirovina, omjer radno aktivnog stanovništva i umirovljenika, kao i sama organizacija mirovinskog sustava, te njeni zakoni i institucije. Cilj ovoga diplomskog rada je analizirati mirovinske sustave Republike Hrvatske i Republike Slovenije, njihove mirovinske stupove i reforme, te koliko su oni zapravo održivi. Kako bi se to što adekvatnije izvelo, niz faktora je stavljeno u usporedbu, kako bi se jasnije predočila slika o trenutnom stanju mirovinskih sustava promatranih država. Što se samih rezultata istraživanja tiče, obje države iako imaju generalno slične mirovinske sustave, Republika Slovenija ima viši standard života nego Republika Hrvatska, zajedno dijele problem starenja stanovništva i velikog broja umirovljenika, što navodi do toga da im mirovinski sustavi nisu održivi na dugoročni period, te će zahtijevati nove mirovinske reforme.

Ključne riječi: mirovinski sustav; mirovinski stupovi; održivost; Republika Hrvatska; Republika Slovenija

Sadržaj

Uvod	1
1. Mirovinski sustav – pojam i karakteristike.....	2
1.1. Povijesni razvoj mirovinskih sustava	2
1.2. Karakteristike mirovinskih sustava	3
1.3. Vrste i oblici mirovinskih sustava	6
2. Mirovinski sustav u Republici Hrvatskoj	8
2.1. Razvoj i karakteristike mirovinskog sustava	8
2.2. Oblici mirovinskog sustava i vrste mirovina.....	10
2.3. Institucionalni i zakonodavni okvir	13
3. Mirovinski sustav u Republici Sloveniji	16
3.1. Razvoj i karakteristike mirovinskog sustava	16
3.2. Oblici mirovinskog sustava i vrste mirovina.....	18
3.3. Institucionalni i zakonodavni okvir	20
4. Komparativna analiza održivosti mirovinskog sustava u Republici Hrvatskoj i Republici Sloveniji	23
4.1. Stanje i analiza održivosti mirovinskog sustava.....	23
4.2. Usporedba reformi mirovinskih sustava.....	26
4.3. Perspektiva mirovinskog sustava	30
5. Rezultati provedenog istraživanja	37
Zaključak.....	44
Bibliografija.....	45
Popis ilustracija	45

Uvod

Republika Hrvatska i Republika Slovenija, kao susjedne države s puno sličnosti dobar su temelj za usporedbu prethodnog i sadašnjeg stanja mirovinskih sustava. One su od svojeg osamostaljenja, obje provele nekolicinu reformi samog mirovinskog sustava. Primarni zadatak tih reformi bilo je poboljšanje funkcioniranja mirovinskog sustava, oformiti adekvatan način financiranja, dobro definirati same uvjete za odlazak u mirovinu, te propisati visinu mirovina i ostalo. Razlog zbog kojeg je uopće došlo do reformi su naravno uočene manjkavosti u mirovinskim sustavima.

Predmet istraživanja ovog diplomskog rada jest prikazati načine funkcioniranja mirovinskih sustava Republike Hrvatske i Republike Slovenije, analizirati njihove sličnosti i razlike, te istraživanje o poznavanju mirovinskog sustava Republike Hrvatske. Svrha ovoga rada je usporediti mirovinske sustave Republike Hrvatske i Republike Slovenije, te da se na temelju te usporedbe zaključi koji je sustav bolji za umirovljenike, ali i pozitivniji za razvoj zemlje. Cilj rada je prikazati razinu održivosti mirovinskih sustava u Republici Hrvatskoj i Republici Sloveniji. U svrhu istraživanja ovog rada, postavljena je glavna hipoteza koja glasi: „Mirovinski sustavi Republike Hrvatske i Republike Slovenije su vrlo slični te su dugoročno neodrživi“. Uz glavnu hipotezu, postavljena je i pomoćna koja glasi „Nakon provedenih mirovinskih reformi u Republici Hrvatskoj i Republici Sloveniji rezultati su pokazali poboljšanje funkcioniranja mirovinskih sustava u obje države.

Za potrebe istraživanja ovoga rada, korišteni su primarni podaci prikupljeni putem anketnog upitnika, kao i sekundarni podaci. Osim toga, u radu su korištene metode poput metode indukcije, metode dedukcije, metode analize, metode sinteze te statističke metode.

Diplomski rad se sastoji od pet glavnih poglavlja. Nakon uvoda, u kojem su definirani predmet, cilj i svrha istraživanja, u prvom poglavlju obrađuje se općenito o mirovinskim sustavu i njegovim karakteristikama. U drugome se poglavlju obrađuje mirovinski sustav Republike Hrvatske, te se nastavlja s trećim poglavljem koji opisuje mirovinski sustav Republike Slovenije. Nastavno na to, u četvrtom se poglavlju uspoređuju mirovinski sustavi Republike Hrvatske i Republike Slovenije. U petome se poglavlju iznose rezultati provedenog istraživanja, dok se u zaključku navode zaključna razmatranja.

1. Mirovinski sustav – pojam i karakteristike

Mirovinski je sustav skup pravnih normi, financijskih i institucionalnih aranžmana kojima se regulira osiguranje od rizika starosti, invalidnosti i gubitka hranitelja. Mirovinski se sustav u pravilu sastoji od nekoliko podsustava definiranih s obzirom na kategorije osiguranika, način financiranja, upravljanje mirovinskim fondovima, raspodjelu mirovina i slično. Mirovinski sustavi mogu biti javni (kada njima upravlja država, odnosno ovlaštena tijela od strane države) ili privatni (kada mirovinskim fondovima upravljaju privatne financijske institucije), obvezni ili dobrovoljni, ovisno o tome obvezuje li država osiguranike na plaćanje doprinosa iz kojih se financiraju mirovine, definiranih davanja (kada su mirovine unaprijed zadane mirovinskom formulom, a država samo jamči njihovu isplatu) ili pak definiranih doprinosa (kada iznosi mirovina izravno ovise o uplaćenim doprinosima osiguranika u mirovinske fondove). Nadalje, mirovinski sustavi mogu biti univerzalni (namijenjeni svim građanima), a financiraju se porezima i drugim javnim prihodima ili pak utemeljeni na osiguranju zaposlenih (namijenjeni osiguranicima te od njih ovisnim članovima obitelji), a financiraju se doprinosima zaposlenika i poslodavaca¹.

1.1. Povijesni razvoj mirovinskih sustava

Prvi oblici mirovinskih davanja u povijesti spominju se za vrijeme antike, odnosno Babilona, te starog Egipta i Rima, gdje su vladari htjeli pomagati, kroz različite oblike potpore i hrane, svojim najugroženijim stanovnicima. Tek u kasnom srednjem vijeku ističu se izdvojena davanja za mirovine. Ovdje posebnu ulogu imaju davanja milodara crkvi što se smatralo kao osnovnom dužnosti građana da pomažu jedni drugima i samim time razvija se vjersko dobročinstvo. Crkva je milodarima financirala osnivanje prvih bolnica, a i smatrala se začetnikom socijalne skrbi, koristeći taj novac za financiranje osobnih potreptina za siromašni dio stanovništva. U istom tom periodu, točnije u kasnom srednjem vijeku država, odnosno gradske vlasti shvaćaju potrebe građana i samim time priključuju se crkvi pri pomoći najugroženijem dijelu stanovništva. Sve popularnija postaje i urbanizacija, odnosno napuštanje sela i ruralnih područja, kako bi si ljudi u gradovima osigurali bolji život, no to nije bio slučaj za svakoga, čime dolazi do porasta socijalno ugroženih građana. Ovdje zapravo započinje zbrinjavanje siromašnih stanovnika na razini gradske ili državne vlasti, te na

¹ Puljiz, *Hrvatski mirovinski sustav: korijeni, evolucija i perspektiva*, 164.

području Engleske, Francuske i Španjolske u 16. stoljeću realizirane su prve mjere za pomoć tim građanima. Sve do sada spomenuto, iako usko povezano uz mirovinski sustav, nisu službeni počeci danas poznatog mirovinskog sustava. Prvi koji su dobivali najslbličiji oblik današnjoj mirovini bili su vojnici i službenici koji bi na taj način bili nagrađivani za svoju službu, i to u 16. stoljeću za vrijeme vladavine engleske kraljice Elizabete. Treba istaknuti i kralja Francuske, Luj XIV., koji je u želji da ojača svoju vojsku, prvi put u 17. stoljeću, imao je formalne zapise o davanjima svojim službenicima, a samim time se navedeno nagrađivanje vojnika uvodi u veliku većinu ostalih europskih zemalja.²

Razvojem gradova i industrijalizacijom u 19. stoljeću dolazi do novih potreba stanovništva. Povećanjem broja ljudi koji žive u gradovima, samim time povećava se i broj siromašnih i bolesnih koji ne primaju odgovarajuću socijalnu pomoć. Karakteristično je za taj period da se velik broj ljudi bavilo rizičnim profesijama poput rudarstva ili željezničarstva, te dolazi do potrebe za uspostavom „mutualizma“ tj. nekog drugog oblika pomoći ugroženim članovima i njihovim obiteljima, pogotovo u slučaju smrti. Ovo se smatra jednom vrstom začeca mirovinskih fondova novog doba. Nažalost i dalje je veliki broj stanovništva bio bez neke primjerene socijalne zaštite, što je natjeralo države da razviju određeno rješenje za navedeni problem. Velikom prijelomnicom, prema današnjem obliku mirovinskog sustava, smatra se kada je Otto von Bismarck takozvani „željezni kancelar“, krajem 19. stoljeća u Njemačkoj, razvio model socijalne zaštite. Ovime je značajno utjecao na razvoj mirovinskih sustava susjednih zemalja, kao i generalnom razvoju mirovinskom sustavu kakav se danas poznaje.

1.2. Karakteristike mirovinskih sustava

Ovisno o državi o kojoj se govori, mirovinski sustavi mogu imati različite karakteristike. Za glavnu raspodjelu karakteristika prikazuje se 11 kriterija na temelju kojih se razlikuju mirovinski sustavi³. Ti kriteriji su nositelji upravljanja, pravnog uređenja, obvezatnost sudjelovanja, osobnog djelokruga, izvora i načina financiranja, kao i svrha i visina davanja, odredivosti i izračuna i oblika davanja te redistribuciju. U nastavku rada bit će objašnjeni navedeni kriteriji.

² Vukorepa, *Mirovinski sustavi- Kapitalno financiranje kao čimbenik socijalne sigurnosti*, 8-17.

³ *Ibidem.*, 170-175.

1. Za početak mirovinski sustavi mogu imati **javne ili privatne nositelje upravljanja**. Osim glavne podjele, dolazi do privatizacije javnim mirovinskih sustava, što je rezultiralo mješovitim sustavima gdje su nositelji većinskim dijelom organizacije privatnog prava. U takvim slučajevima, odnosno mirovinskim sustavima, država sudjeluje na način da nadzire i uređuje javnopravne norme, te u slučaju potrebe intervenira u pokriću troškova.
2. Drugi kriterij se odnosi na samo **pravno uređenje** mirovinskog sustava, gdje se razlikuju **propisima uređeni i propisima neuređeni mirovinski sustavi**. Ovdje se kao primjer ističe činjenica da se kroz povijest najprije spontano razvio neki oblik mirovinskog sustava, pa ga država tek kasnije uredila.
3. **Obvezatnost sudjelovanja** gdje ono može biti **obvezno** ili **dobrovoljno**.
4. Nadalje, razlikuju se **radno vezani i radno nevezani** mirovinski sustavi u kriteriju **osobnog djelokruga**. Radno vezane mirovinske sustave pokrivaju zaposlene osobe, dok radno nevezane pokriva cijelo stanovništvo. S druge strane privatni mirovinski sustavi s obzirom na ovaj kriterij se dijele na strukovne mirovinske programe i na osobne mirovinske programe, koji mogu biti u obliku individualnih mirovinskih računa ili životnog osiguranja.
5. Jedan od ključnih kriterija je i **izvor financiranja**, gdje se razlikuju **doprinosni** sustavi (financiraju se doprinosima od strane radnika i poslodavca), te **nedoprinosne** (financiraju se porezom ili nekim drugim izvorom iz same državne imovine).
6. **Načini financiranja** dijele javne oblike mirovinskih sustava na one koji se financiraju putem **tekuće razdiobe, djelomične i potpune kapitalizacije**, te **putem poreznog ustupa**. Financiranje putem tekuće razdiobe su doprinosi koje uplaćuju radnik i poslodavac, te koriste se za financiranje tekućih obveza u samom mirovinskom sustavu. S druge strane, kod financiranja putem kapitalizacije, doprinosi ili neka druga imovina iz koje se financira sustav, ulaže se u različite oblike imovine na tržištu kapitala kako bi se zadržala ili povećala svoju vrijednost. Što se metode poreznog ustupa tiče, mirovinski sustav se financira sredstvima iz državnog proračuna. Načini financiranja privatnih mirovina dijele se na financiranje putem **kapitalizacije**, zatim financiranje putem **knjigovodstvenih rezervi**, kao i putem **premijskog osiguranja**. Kod prvog oblika, odnosno kod financiranja putem knjigovodstvenih rezervi, poslodavac svoje obaveze koje ima prema svojim zaposlenicima, odnosno umirovljenicima, knjigovodstveno bilježi te obaveze kao rezerve na strani pasive u bilanci, te ta imovina ne predstavlja imovinu mirovinskog programa, već kao imovinu

poslodavca. Ovdje se dolazi do problema, tj. opasnosti da ukoliko dođe do stečaja poduzeća, radnici ostaju bez mirovina i samim time ovaj način financiranja se uvelike izbjegava i samo mali broj država dozvoljava ovakav način financiranja. Što se tiče financiranja putem premijskog osiguranja, pojedinac može individualno ili pak poslodavac grupno, kupiti policu osiguranja u osiguravajućem društvu, te onda to osiguravajuće društvo uloženi novac investira dalje na tržištu kapitala.

7. **Svrha davanja** sljedeći je kriterij koji se može podijeliti na **sustav zamjenskog prihoda** i **sustav pomoćnog prihoda**. Ključna razlika između ova dva sustava je da sustav zamjenskog prihoda služi kako bi zaštitio životni standard koji pojedinac ima prije umirovljenja, dok sustav pomoćnog prihoda ima za zadatak malim izdatcima eliminirati teško siromaštvo kod umirovljenika.
8. Kriterij **visine davanja** dijeli se na **prihodovno vezane sustave** i **prihodovno nevezane sustave**. Kod prihodovno vezanih sustava, sama visina davanja ovisi o prethodnim primanjima odnosno plaći, tj. o načelu uzajamnosti između uplaćenih doprinosa i visine mirovine, dok s druge strane kod prihodovno nevezanih sustava, ne vrijedi načelo uzajamnosti.
9. S obzirom na **odredivost visine davanja** razlikuju se **sustavi određenih davanja** i **sustavi određenih doprinosa**. Kod sustava određenih doprinosa, unaprijed se zna visina doprinosa, te sama visina mirovine će se temeljiti na akumuliranoj štednji, odnosno na uplaćenim doprinosima i na prinosu od investiranja na tržištu kapitala, u trenutku odlaska u mirovinu, dok kod sustava određenih davanja, izračunava se zbroj umnoška godišnjih prihoda osiguranika i stope prirasta za svaku godinu staža, kako bi se dobila visina mirovine.
10. Što se tiče **oblika isplate mirovine**, postoje **jednokratne isplate**, **anuitetne isplate** gdje se razlikuju doživotne ili privremene za određeni period, te **djelomične isplate**.
11. Posljednji kriterij je **redistribucija**, gdje postoje **međugeneracijska** i **unutargeneracijska redistribucija**. **Međugeneracijska redistribucija** znači da aktivno stanovništvo financira umirovljenike putem tekuće razdiobe, te putem poreznog ustupa. Do ove vrste redistribucije moguće je doći na jedan od tri načina. Prvi način je da pojedinci, neposredno prije umirovljenja, prodaju svoju imovinu koju su uložili putem različitih financijskih instrumenata na tržištu kapitala mlađoj, odnosno aktivnim stanovnicima po zadanoj tržišnoj cijeni. Na taj način „starija generacija“ kupi mirovinske anuitete, odnosno ugovore si mirovinu u zamjenu za sakupljenu mirovinsku štednju. Drugi način je da država po određenim investicijskim

pravilima, nametne obvezu ulaganja u državne obveznice, te se na taj način povećava stopa rasta domaćeg gospodarstva. Treći je način da država propiše određenu garanciju za nadoknađivanje neadekvatne razine prinosa u samoj fazi akumulacije. Samim time država financira jamstvo iz državnog proračuna, koji se puni prikupljanjem poreza od aktivnog stanovništva, te tu dolazi do djelomične međugeneracijske solidarnosti. S druge strane, **unutargeneracijska redistribucija**, odnosi se na redistribuciju od imućnih prema siromašnijima (financira porezima metodom poreznog ustupa), kao i na redistribuciju između onih koji imaju kraći životni vijek prema onima koji imaju duži životni vijek (odnosi se na mirovinske sustave koji isplaćuju doživotne mirovine).

S obzirom na povećani broj karakteristika koje pojedina država može posjedovati u svom mirovinskom sustavu, na taj način se i svaka država razlikuje, odnosno njen mirovinski sustav. Svaki mirovinski sustav ima specifičnu kombinaciju navedenih kriterija na temelju kojih se onda procjenjuje ako je taj sustav održiv ili neodrživ.

1.3. Vrste i oblici mirovinskih sustava

Kao što postoje razlike u državama, temeljem različitih kriterija, tako postoje i različite vrste kao i oblici mirovinskih sustava, no u suštini se svode na nekolicinu istih. Razvojem mirovinskih sustava, dolazi do potrebe da se isti stave u određene kategorije oblika mirovinskih sustava. U okviru **javnih mirovinskih sustava**, postoji 6 glavnih mirovinskih oblika:⁴

- 1) sustav socijalnih mirovina
- 2) opći mirovinski sustav
- 3) sustav mirovinskog osiguranja određenih davanja
- 4) sustav javnih štednih fondova
- 5) nominalni sustav određenih doprinosa
- 6) sustav određenih doprinosa

⁴ Vukorepa, op.cit., 170-178.

U okviru **privatnih mirovinskih sustava** razvila su se 4 oblika:⁵

- 1) strukovni program određenih primanja
- 2) strukovni program određenih doprinosa
- 3) hibridni strukovni program
- 4) osobni program individualnih računa

Svi navedeni oblici mirovinskih sustava zapravo se razlikuju prema svojstvima koja ih definiraju, kao što su izvori i načini financiranja, pravna uređenja, nositelji upravljanja, itd., no, također treba uzeti u obzir i rizike na koje su podložni, poput ratova, demografskih promjena i slično.

Što se vrsta mirovina tiče, one također variraju ovisno o državi koju se uzima za primjer, no generalno postoje starosna mirovina, invalidska mirovina i obiteljska mirovina. Starosna mirovina ostvaruje se kada pojedinac ostvari određeni broj godina staža, te je potrebno i da napuni odgovarajuću životnu dob. Invalidska mirovina dobiva se kada pojedinac ispuni uvjet staža, te ako postoji djelomični ili potpuni gubitak radne sposobnosti, dok posljednju, odnosno obiteljsku mirovinu ostvaruju članovi obitelji pokojnog osiguranika.

⁵ Vukorepa, op.cit., 170-178.

2. Mirovinski sustav u Republici Hrvatskoj

Sam mirovinski sustav jedan je od ključnih elemenata socijalne sigurnosti unutar države. U Republici Hrvatskoj aktualan je tzv. trostupni mirovinski sustav, koji sadrži dva obvezna i jedan dobrovoljni stup. Hrvatski je mirovinski sustav zapravo kapitalizirani sustav, te se temelji na individualnim računima radno aktivnog stanovništva.

2.1. Razvoj i karakteristike mirovinskog sustava

Prvi oblici mirovinskog sustava, odnosno neke vrste socijalne zaštite razvila se unutar obitelji, dok sam razvoj formalnog oblika mirovinskog sustava evidentiran je u 18. stoljeću. Nikola Škrlec Lomnički bio je hrvatski pravnik i ekonomist, te je u svom dijelu iz 1826. godine „Projectum legum“, spomenuo pravo na mirovinu udovicama niže rangiranih državnih službenika putem udovičke blagajne. Nakon toga, pravo na mirovinu počeli su ostvarivati i državni službenici, podvornici kao i članovi njihove obitelji, te vojnici koji su nastradali tijekom vojne službe. Značajan utjecaj u 19. stoljeću imale su i mutualne, odnosno bratinske udruge koje su osnivane kako bi se pružila pomoć rudarima uslijed teških fizičkih poslova, uvjeta rada i profesionalnih oboljenja, s obzirom na to da je u tom povijesnom periodu rudarstvo bilo jedna od važnijih djelatnosti. Osim toga ove udruge su bile značajne u stvaranju austrijskog rudarskog zakona, koji je u slučaju nesreće i u razdoblju starosti, radnicima pružao socijalnu zaštitu na temelju doprinosa koje su uplaćivali radnici i poslodavci. Nedugo nakon toga, ova se praksa proširila i na ostale profesije. Nakon Prvog svjetskog rata dolazi do visoke inflacije i propasti Austro-Ugarske Monarhije, što dovodi do propasti mirovinskih fondova. Prekretnica u samom razvoju hrvatskog mirovinskog sustava, bila je 1922. godina, kada se prihvaća Zakon o socijalnom osiguranju radnika, gdje se u slučaju bolesti, invalidnosti i smrti radnika, definira obvezno osiguranje. Jednu polovicu doprinosa plaćali su poslodavci, a drugu polovicu plaćali su si sami radnici, no doprinose za osiguranje od nesreće podmirivali su isključivo poslodavci. Jedan od bitnijih trenutaka bilo je i osnivanje Središnjeg ureda za osiguranje radnika, čime se osigurala provedba prethodno navedenog zakona, te osim toga samu nadzornu ulogu imali su i poslodavci i radnici. Ministar socijalne politike dobio je nadležnost za provedbu zakonskih odredbi koje su vezane za socijalno osiguranje. Zakon je definirao uvjete za odlazak u mirovinu, a ti uvjeti su bili; određena životna dob (70 godina života i uplaćivanje doprinosa 500 tjedana), invalidnost (nesposobnost obavljanja radne službe i uplaćivanje doprinosa 200 tjedana) ili smrt hranitelja (odnosilo se na udovice i djecu

preminulog, uplaćivanje doprinosa 100 tjedana). Zahvaljujući lošoj političko-gospodarskoj situaciji, Zakon nije proveden sve do 1937. godine, te se prolaskom vremena proširuje i opseg osiguranika na službenike. Udruge koje osiguravaju rudare i ostale radnike posebnih zanimanja i dalje su djelovale, te dolazi do usvajanja novog Zakona o osiguranju radnika, no nažalost bez veće rekonstrukcije samog mirovinskog sustava, zbog ratnih zbivanja. Značajni pomak bio je početkom 40.-tih godina 20. stoljeća, kada se sklapa prvi međunarodnog ugovora s Njemačkom, putem kojeg se regulira mirovinsko osiguranje hrvatskih radnika⁶.

Sljedeća ključna povijesna etapa smatra se proglašenje neovisnosti Republike Hrvatske, čime započinje nova političko-gospodarska era. Brojne ratne štete iz Domovinskoga rata, nagli porast broja korisnika invalidskih mirovina, kao i propast velikog broja poduzeća što je natjeralo radnike u prijevremenu mirovinu, te niska stopa zaposlenosti uvelike su utjecale na samu ravnotežu mirovinskog sustava jer međugeneracijska solidarnost nije bila moguća u takvim uvjetima.⁷ Nije bilo značajnih promjena u samom mirovinskom sustavu, no bilo je potrebe za razvojem adekvatnijeg sustava. Tu dolazi do razvijanja mirovinskih reformi, čija je prva faza započela 1999. godine kada se prihvaća „standardni model“ Svjetske banke koji je sadržavao tri stupa. Osim toga prihvaćeno je i šest zakona, a to su; Zakon o mirovinskom osiguranju, Zakon o stažu osiguranja s povećanim trajanjem, Zakon o obveznim mirovinskim fondovima, Zakon o dobrovoljnim mirovinskim fondovima, Zakon o mirovinskim osiguravajućim društvima i Zakon o dodatku na mirovine ostvarene prema Zakonu o mirovinskom osiguranju.

Ključna godina za hrvatski mirovinski sustav je 2002. godina, kada se razvijaju tri mirovinska sustava. Iako sustav međugeneracijske solidarnosti na prvu zvuči kao dobra ideja, problem je što u suvremenom društvu on nije funkcionalan jer je omjer umirovljenika i aktivnog stanovništva 1:1,32. Razvijanjem tri mirovinska stupa htjelo se riješiti problem neodrživosti sustava, kao i riješiti problem starenja stanovništva.

Mirovinski sustav u Republici Hrvatskoj se i dan danas temelji na tri stupa. Prvi i drugi stup su obvezni, dok je treći stup dobrovoljan. Prvi se stup naziva stupom generacijske solidarnosti, te označava činjenicu da aktivno stanovništvo u radnom odnosu, izdvajaju 15% svoje bruto plaće za isplatu mirovina sadašnjim umirovljenicima u nadi da će u budućnosti nove generacije njima uplaćivati mirovine. Ovaj sistem se također naziva i „pay-as-you-go“, te je razvijen kada je bilo više mladog stanovništva nego starijeg, zbog čega sada nije održivo da postoji samo taj sustav. Drugi mirovinski stup je također obavezan na temelju individualne

⁶ Puljiz, op.cit., 172.

⁷ Ibidem.

kapitalizirane štednje. Ovdje osiguranici izdvajaju 5% svoje bruto plaće na mjesečnoj razini. Ova se sredstva zatim uplaćuju na osobni račun u mirovinskom fondu. Treći mirovinski stup je dobrovoljna mirovinska štednja, te osiguranici sami određuju visinu i dinamiku ulaganja.

2.2. Oblici mirovinskog sustava i vrste mirovina

U okviru obveznog mirovinskog osiguranja postoje sljedeće vrste mirovina:⁸

- doživotna ili prijevremena starosna mirovina
- doživotna invalidska mirovina
- obiteljska mirovina.

Mirovine se razlikuju prema uvjetima koji se trebaju ispuniti za odlazak u mirovinu ili stjecanje prava na nju, a pojedine skupine osiguranika imaju povoljnije uvjete za umirovljenje. Oblici mirovine iz obveznog mirovinskog osiguranja su sljedeći:⁹

- pojedinačna mirovina
- zajednička mirovina koja se isplaćuje korisniku mirovine ili doživotno bračnom drugu koji nadživi korisnika
- pojedinačna mirovina sa zajamčenim razdobljem, s time da se u slučaju smrti korisnika prije isteka zajamčenog razdoblja novac nastavi isplaćivati imenovanom korisniku do isteka zajamčenog razdoblja
- zajednička mirovina sa zajamčenim razdobljem koja se isplaćuje korisniku ili doživotno bračnom drugu koji nadživi korisnika ili nakon smrti obaju bračnih drugova unutar zajamčenog razdoblja, imenovanom korisniku do kraja zajamčenog razdoblja, ako bračni drugovi prethodno za to daju suglasnost.

Vrste doživotnih starosnih mirovina u sklopu dobrovoljnog mirovinskog osiguranja su:¹⁰

- privremena starosna mirovina (obročna isplata u novcu, ne može biti ugovorena na razdoblje kraće od pet godina)
- promjenjiva mirovina (mjesečna isplata u novcu, koja se mijenja ovisno o vrijednosti sredstava tehničkih pričuva namijenjenih isplati takvih mirovina)

⁸ Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga, www.hanfa.hr, (pristupljeno 19.07.2023).

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem.

- djelomično jednokratne isplate (isplata u novcu na temelju ugovora o mirovini u visini od najviše 30% od ukupno primljene doznake prije njezina umanjnja za naknadu mirovinskom osiguravajućem društvu)
- druge vrste mirovina prema mirovinskom programu tog mirovinskog osiguravajućeg društva.

Za odlazak u starosnu mirovinu osiguranici moraju navršiti 65 godina života i 15 godina radnog staža. Ovdje se treba istaknuti kako žene, u prijelaznom razdoblju od 2020. do 2029. godine, imaju pravo na odlazak u starosnu mirovinu s manje navršenih godina nego muškarci, te u 2022. godini, to je bilo 63. godine. Nakon prijelaznog razdoblja, odnosno od 1.1.2030., uvjeti će biti izjednačeni za žene i muškarce. Kao iznimku treba se istaknuti i da dugogodišnji osiguranici imaju pravo na starosnu mirovinu kada navrše 60 godina i 41 godinu radnoga staža. Ukoliko se zahtjev za mirovinu podnese u roku od šest mjeseci prije ispunjavanja uvjeta, osiguranik ima pravo na odlazak u mirovinu dan nakon stjecanja uvjeta. Povećanjem godina radnog staža smanjuje se dobna granica, te se tu u omjer uzimaju 3 godine radnog staža smanjuju dobnu granicu za jednu godinu. Ključno je za napomenuti kako osiguranici koji odu u starosnu mirovinu imaju pravo raditi na pola radnog vremena kako bi si osigurali dodatna financijska sredstva uz mirovinu.

Što se prijevremene starosne mirovine tiče, pravo na nju osiguranici ostvaruju kada navrše 60 godina i 35 godina radnog staža, te ovdje također žene imaju povoljnije uvjete tj. mogu otići u mirovinu s nižom starosnom dobi i kraćim radnim stažem (primjer iz 2022. godine; 58 godina i 33 godine radnoga staža), no to će se također izjednačiti s 1. siječnjem 2030. godine. Jedna od polaznih točaka za samo određivanje prijevremene starosne mirovine je da se svaki mjesec smanjuje za 0,2% za svaki mjesec što osiguranik ranije ode u mirovinu od određenih godina za starosnu mirovinu. Kod ovog oblika mirovine, osiguranik nema pravo na zaposlenje na pola radnog vremena, jer onda gubi pravo na primanje mirovine.

Sljedeća vrsta mirovine je invalidska mirovina i na nju imaju pravo osiguranici ako ispune dva uvjeta, a to su uvjeti staža i postojanje invalidnosti odnosno djelomična ili potpuna nemogućnost obavljanja rada tj. gubitak radne sposobnosti. Pod djelomični gubitak radne sposobnosti smatra se kada se smanji radna sposobnost osiguranika, te ne postoji mogućnost da se osposobi za neko drugo radno mjesto na puno radno vrijeme, no u mogućnosti je raditi 70% vremena na prilagođenim poslovima. Kada se govori o potpunom gubitku radne sposobnosti ovdje se doslovno misli na trajni gubitak te radne sposobnosti. Ukoliko je osiguranik nastao invalid zbog ozljede na radu ili pak profesionalne bolesti, osiguranik tada

ima pravo na samu invalidsku mirovinu bez obzira na staž. Nastanak invalidnosti izvan rada prije 65. godine života, predstavlja drugačiju situaciju i samim time osiguranik ostvaruje pravo ako staž pokriva trećinu radnog vijeka, no ako je sama invalidnost nastala prije 30. ili 35. godine života, onda se smanjuje uvjet staža. Uz sve navedeno treba se napomenuti kako stupanj obrazovanja utječe na dužinu radnog vijeka tj. generalno on se računa od dvadesete godine života, no ukoliko je osiguranik završio preddiplomski sveučilišni ili stručni studij tada mu se računa od 23. godine života, dok se ta brojka opet povećava, na 26. godina života za one osiguranike koji su završili preddiplomski i diplomski sveučilišni studij ili specijalistički diplomski stručni studij. Dobrovoljno vojno osposobljavanje ili obavezno služenje, dvije su situacije koje skraćuju radni vijek, kao i ako je osiguranik prijavljen kao nezaposlen nadležnoj službi za zapošljavanje.

Posljednja je obiteljska mirovina, na koju imaju pravo članovi obitelji preminulog osiguranika. Ovdje su uvjeti za stjecanje te mirovine da je osiguranik ima minimalno pet godina radnog staža ili pak deset godina mirovinskog staža, ako je bio korisnik starosne, prijevremene starosne ili invalidske mirovine, ako je ispunjavao uvjete staža za invalidsku mirovinu ili ako jer koristio pravo na profesionalnu rehabilitaciju. Ovdje je također izuzetak ako je osiguranik preminuo zbog neke ozljede na radu ili profesionalne bolesti, tada članovi obitelji ostvaruju pravo na tu mirovinu bez obzira na sve. Što se tiče samih članova obitelji koji ostvaruju pravo na obiteljsku mirovinu, to su udovica/udovac/izvanbračni drug/životni partner/neformalni životni partner i dijete, te svaki od njih imaju određene uvjete na temelju kojih ostvaruje pravo na tu mirovinu. Osim navedenih članova obitelji, pravo na obiteljsku mirovinu pod određenim uvjetima imaju i roditelji/očuh/maćeha/životni partner roditelja/posvojitelj koje je osiguranik uzdržavao do svoje smrti te pastorčad osiguranika, unučad bez roditelja, dijete nad kojim je osiguranik ostvarivao partnersku skrb te dijete preminulog životnog partnera. Ukoliko se dogodi da djetetu preminu oba roditelja, ono ima pravo na dvije obiteljske mirovine. U slučaju da član obitelji postane osiguranik zbog radnog odnosa privremeno se onda obustavlja isplata obiteljske mirovine, a pravo na nju opet stječe pri završetku radnog odnosa. Također, u slučaju da udovica ili udovac, mlađi od pedeset godina, stupi u novi brak, tada se gube prava na obiteljsku mirovinu, no u tom slučaju djeca ne gube to pravo za vrijeme redovnog školovanja, kao ni djeca koja imaju status invalida.

2.3. Institucionalni i zakonodavni okvir

Kako bi mirovinski sustav u Republici Hrvatskoj funkcionirao, on je uređen opsežnom zakonskom regulativom. Ključnu ulogu ima Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (HZMO), te uz njega postoje razne institucije koje provode mirovinsko osiguranje na temelju drugog i trećeg stupa mirovinskog osiguranja.

Institucije hrvatskog mirovinskog sustava su:

- Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje - HZMO
- Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga - HANFA
- Središnji registar osiguranika - REGOS
- Društva za upravljanje mirovinskim fondovima
- Banka skrbnik.

Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje je javna ustanova osnovana temeljem Zakona o mirovinskom osiguranju (Narodne novine br. 102/1998) kako bi se učinkovito provodio obavezno mirovinsko osiguranje na bazi međugeneracijske solidarnosti. Prava ostvaruju radnici, poljoprivrednici, obrtnici i druge osigurane osobe utvrđene Zakonom o mirovinskom osiguranju i drugim propisima.

Temeljne djelatnosti HZMO-a su:¹¹

1. poslovi mirovinskog osiguranja;
2. poslovi ostvarivanja prava iz mirovinskog osiguranja prema hrvatskim propisima;
3. poslovi provedbe međunarodnih ugovora o socijalnom osiguranju i pravnih propisa Europske unije;
4. dio ekonomsko-financijskih poslova vezan uz obračun i isplatu mirovinskih primanja.

Sljedeća na redu bitna institucija je Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (HANFA) osnovana 2005. godine, a nastala je spajanjem triju nadzornih institucija (Komisije za vrijednosne papire, Agencije za nadzor mirovinskih fondova i osiguranja te Direkcije za nadzor društava za osiguranje), te odgovorna je Hrvatskom saboru. Njena uloga je nadziranje financijskih tržišta, financijskih usluga, kao i pravnih i fizičkih osoba koje te usluge koje oni

¹¹ Statut Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, čl.11.

pružaju. Kao nadležno nadzorno tijelo, ona provjerava i poslovanje burzi, uređenih javnih tržišta, investicijska društva, kao i izdavatelje vrijednosnih papira, investicijskih savjetnika, brokera, vezanih zastupnika, središnjeg klirinškog depozitarnog društva, društava za osiguranje i reosiguranje, zastupnika i posrednika u osiguranju i reosiguranju, društava za upravljanje investicijskim i mirovinskim fondovima, mirovinskih osiguravajućih društava, investicijskih i mirovinskih fondova, Središnjeg registra osiguranika, Fonda hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji, Umirovljeničkog fonda i pravnih osoba koje se bave poslovima leasinga i faktoringa, osim ako ih banke obavljaju unutar svoje registrirane djelatnosti.

Središnji registar osiguranika (REGOS) institucija je javne uprave, te kao primarnu djelatnost i usluge navodi pružanje odnosa na sve aspekte mirovinskog osiguranja temeljem individualne kapitalizirane štednje svih građana. Oni vode i održavaju registar podataka o doprinosima za obvezna mirovinska osiguranja po osiguranicima, izborom i promjenom obveznog mirovinskog fonda, evidencijom uplaćenih doprinosa te prikupljanjem i kontrolom podataka po osiguranicima za obvezna mirovinska osiguranja.

Društvo za upravljanje europskim fondovima ima za ulogu upravljanje mirovinskim fondovima, kao i mirovinskim osiguravajućim društvima. Ovo je neprofitna i neovisna organizacija, osnovana 2014. godine, no s radom je započela 2015. godine, kojoj je glavni cilj zaštititi interese i poticati suradnje obveznih i dobrovoljnih mirovinskih društava kako bi se krajnji korisnici (članovi obveznih i dobrovoljnih mirovinskih fondova) što bolje informirali. Ova udruge djeluje na način da zastupa i promovira zajedničke interese članova, prati pravne i regulatorne izmjene koje su ključne za rad mirovinskih društava i samim time izvještava svoje članove, te ih savjetuje o mogućim smjernicama rada. Osim toga, ova udruga provodi i istraživanja tržišta, kako bi uspješno pratili trendove i na temelju toga opet izvještavali svoje članove. Udruga surađuje i s medijima kako bi podigli savjest o generalnoj važnosti mirovinskih fondova i širili opće informacije o mirovinskom sustavu i njegovoj održivosti.

Posljednja ključna institucija je banka skrbnik. Ovo je banka koju svako mirovinsko društvo mora izabrati kako bi provjeravala imovinu mirovinskog fonda., samim time ključno je da banka nije poveza s mirovinskim društvima ili s mirovinskim osiguranjima, što provjerava i odobrava Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga. Poslovi banke skrbnika su sljedeći:¹²

¹² Štimac, *Uloga banke skrbnika u mirovinskoj reformi*, 511-518.

1. poslovi pohrane i čuvanja imovine mirovinskog fonda na posebnom računu;
2. utvrđivanje vrijednosti imovine mirovinskog fonda;
3. isplati dividende, isplati kupona ili dospijećima;
4. izvješćivanje o godišnjim skupštinama dioničara i pravima vezanim uz imovinu mirovinskih fondova;
5. pružanje usluge glasanja na godišnjim skupštinama dioničara izvješćuje javnost o vrijednosti obračunske jedinice putem dnevnih novina najmanje jednom mjesečno;
6. ostale usluge koje se odnose na imovinu mirovinskog fonda, ugovorene između mirovinskog društva i banke skrbnika.

Mirovinsko osiguranje u Republici Hrvatskoj regulirano je s nizom različitih zakona koji omogućuju funkcioniranje mirovinskog sustava. Ključni zakoni koji čine okvir regulative mirovinskog sustava su:

- Zakonom o mirovinskom osiguranju (Narodne novine br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18, 115/18, 102/19, 84/21, 119/22),
- Zakonom o obveznim mirovinskim fondovima (Narodne novine br. 19/14, 93/15, 64/18, 115/18, 58/20),
- Zakonom o dobrovoljnim mirovinskim fondovima (Narodne novine br. 19/14, 28/18, 115/18),
- Zakonom o mirovinskim osiguravajućim društvima (Narodne novine br. 22/14, 29/18, 115/18),
- te pripadajućim pod zakonskim aktima.

Zakonodavni okviri u Republici Hrvatskoj, najčešće se mijenjaju u sklopu mirovinskih reformi, zbog čega se i vidi da većina zakona nema učestale promjene, već se zakoni mijenjaju skupno. Sve poslove vezane uz obvezno mirovinsko kao i invalidsko osiguranje provodi Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje koji ima ispostave diljem države, te ondje su pojedinci u mogućnosti dobiti sve željene ili potrebne informacije.

3. Mirovinski sustav u Republici Sloveniji

U Republici Sloveniji, kao i u Republici Hrvatskoj mirovinski se sustav bazira na međugeneracijskoj solidarnosti. Osiguranici, kroz mirovinski i invalidski fond, uplaćuju na mjesečnoj bazi, kako bi si osigurali isplatu mirovine u stare dane.

3.1. Razvoj i karakteristike mirovinskog sustava

Republika Slovenija u osnovi ima prilično sličan mirovinski sustav kao većina europskih zemalja, ali s određenim posebnostima. Temeljna obilježja slovenskog mirovinskog sustava su:¹³

- Slovenija nema formalno definiran osnovni ili nulti mirovinski stup;
- Slovenija je uvela prvi stup, koji je javan i obvezan, na temelju međugeneracijske razmjene ili na sustavu izvješćivanja;
- Slovenija nema formalno formiran drugi stup obveznog osiguranja; te
- Slovenija ima treći stup koji se temelji na dobrovoljnoj osnovi i financira ga poslodavac ili zaposlenik ili oboje, a organiziran je u privatnom sektoru.

U Sloveniji je pravo na socijalnu sigurnost zajamčeno ustavom. Ovo pravo ostvaruje se kroz sustave obveznog socijalnog osiguranja, među kojima je jedan od najvažnijih sustav obveznog (javnog) mirovinskog i invalidskog osiguranja. Glavne značajke slovenskog sustava obveznog mirovinskog osiguranja su:¹⁴

- Osiguranje je regulirano zakonom;
- Osiguranje je obvezno za sve zaposlene osobe, bez obzira na njihovu nacionalnost, mjesto stanovanja i plaću, kao i samozaposlene osobe, poljoprivrednike i određene druge osobe;
- Osiguranici su dužni plaćati doprinose u postotku od plaće u visini utvrđenoj zakonom;

¹³ Vodopivec, Dolenc i Širok, *Posodobitev socialnega zavarovanja in izboljšanje zaposljivosti starejših v Sloveniji*, 43-46.

¹⁴ *Zakon o mirovinskem i invalidskom osiguranju Republike Slovenije*, čl.2,5,6,8,13,14,26,27.

- Novčane naknade i mirovine izračunavaju se kao postotak prosječne mjesečne plaće zaposlenika u određenom razdoblju;
- Nositelj i izvršitelj sustava obveznog mirovinskog i invalidskog osiguranja u Sloveniji je Zavod za mirovinsko i invalidsko osiguranje Slovenije; te
- S gledišta javnog financiranja, Zavod za mirovinsko i invalidsko osiguranje Slovenije drugi je po važnosti javno financijski fond u Sloveniji nakon državnog proračuna.

Što se tiče samih vrsta i stopa doprinosa koje se isplaćuju iz plaća na mjesečnoj bazi, ovdje se dijeli na dvije kategorije, a to su na stope doprinosa osiguranika i stope doprinosa poslodavca. Osiguranik uplaćuje ukupno 22,10% od plaće, te se taj iznos dijeli na doprinose za mirovinsko i invalidsko osiguranje (15,5%), doprinose za zdravstveno osiguranje (6,36%), doprinosi za roditeljsku skrb (0,10%), te doprinosi u slučaju nezaposlenosti (0,14%). Što se doprinosa poslodavaca tiče, oni uplaćuju ukupno 16,10% od plaće na doprinose za mirovinsko i invalidsko osiguranje (8,85%), doprinose za zdravstveno osiguranje (6,56%), doprinosi za roditeljsku skrb (0,10%), doprinosi u slučaju nezaposlenosti (0,06%), te doprinosi za ozljede na radu i bolesti (0,53%).

Razvoj suvremenog mirovinskog sustava u Republici Sloveniji započeo je devedesetih godina kada se je shvatilo da prethodni mirovinski sustav nije održiv, te su se kao i Republika Hrvatska prebacili na sustav međugeneracijske solidarnosti, odnosno „*pay-as-you-go*“ (PAYG). Republika Slovenija, svoju je neovisnost stekla 1991. godine, te su ustanovili novi zakonski okvir vezan uz mirovinsko osiguranje 1992. godine. Problem je predstavljala visoka dobna granica, zbog čega su osiguranici ranije odlazili u mirovinu ili pak su kupovali dodatne godine staža. Osim toga, Zavod za mirovinsko i invalidsko osiguranje (ZPIZ) kao i PAYG financiranog mirovinskog fonda, pridonijeli su velikom prirastu mirovinskih izdataka. Omjer izdataka za umirovljenike i BDP-a, stabilizirao se na razini od 11%. No, situacija se nakon toga uvelike pogoršala zbog rasta doprinosa koji su dosegli stopu od 31% u 1995. godini. Nakon toga, Vlada Republike Slovenije je smanjila doprinose za mirovinsko osiguranje poslodavaca s 15,5% bruto plaće na 8,85% bruto plaće, kako bi se povećala konkurentnost gospodarstva. Osim toga, te je godine državni fond mirovinskog osiguranja, po prvi puta doživio deficit, koji je onda sve do 2004. godine sufinanciran općim transferima iz središnjeg proračuna. Novi se zakon usvaja 1999. godine, te se počinje primjenjivati 1. siječnja 2000. godine, te je sam završetak procesa planiran za 2024. godinu. Glavna karakteristika tog novog zakonskog okvira mirovinskog sustava je da su postroženi uvjeti za odlazak u mirovinu, i to

da je dobna granica podignuta na 58 godina, te mirovinska je osnovica smanjena za izračun starosne mirovine s 85% na 72,5% prosječne plaće. Kao neki od razloga za te promjene navedene su; mlađe generacije se dugo vremena školuju, životni vijek se produžuje, natalitet se smanjuje, te je više umirovljenika. Nakon 2000. godine, u Sloveniji se mijenja dotadašnji jednostupni mirovinski sustav s definiranim primanjima, na višestupni mirovinski sustav (tri stupa). Najveća razlika je zapravo u isplatama drugog i trećeg stupa, te ovaj je sustav i dan danas aktivan. Sljedeća mirovinska reforma stupa na snagu 1. siječnja 2013. godine, te glavni novitet bio je preimenovanje obaveznog dodatnog mirovinskog osiguranja u profesionalno osiguranje. Do kraja prijelaznog roka tj. 2019. godine izjednačili bi se uvjeti umirovljenja za žene i muškarce. Starosna mirovina moguća je sa 65 godina života uz najmanje 15 godina staža. Starosna mirovina moguća je i u slučaju da osiguranik ima 60 godina života i 40 godina radnog staža.

3.2. Oblici mirovinskog sustava i vrste mirovina

Trostupni mirovinski sustav je također aktualan u Republici Sloveniji. Prvi se stup bazira na međugeneracijskoj solidarnosti, te njime upravlja država. Drugi mirovinski stup nije ujednačen i samim time dijeli se na obvezno dopunsko osiguranje, kolektivno dopunsko mirovinsko osiguranje i dobrovoljno dopunsko osiguranje. Obavezno dopunsko osiguranje uplaćuju poslodavci za zaposlenike koji obavljaju teške i opasne poslove (kasnije se uvodi beneficirani radni staž). Kolektivno dopunsko mirovinsko osiguranje mora uključivati minimalno 51% zaposlenih kod poslodavca i provodi se prema mirovinskom planu. Poslodavcu ovo predstavlja poreznu olakšicu jer izravno umanjuju osnovicu poreza na dohodak, te je ograničena na maksimalni iznos od 5,84% bruto plaće. Što se dobrovoljnog dodatnog osiguranja tiče, ovdje pojedinac bira samostalno, te može koristiti porezne olakšice ili odgodu poreza na dohodak u iznosu od 5,84% bruto plaće, no ne može prijeći iznos od 220 eura mjesečno. Treći mirovinski stup predstavlja lepezu mogućnosti na koje pojedinac može individualno ulagati u razne investicijske proizvode. Ovdje kao najčešći oblik izdvajaju se štednje u dionicama, obveznicama, kroz uzajamne fondove itd. Kao najpopularniji oblik mirovinske štednje ističe se dopunsko mirovinsko osiguranje, čije su prednosti; porezne olakšice, sigurnost i transparentnost, niski troškovi, te zajamčen povrat.

U starosnu mirovinu mogu otići osiguranici koji su navršili 65 godina života i imaju najmanje 15 godina staža osiguranja. Isto tako, pravo na starosnu mirovinu imaju i osiguranici sa 40 godina mirovinskog staža bez prekida i najmanje 60 godina života. Ovdje su izjednačeni

uvjeti za žene i muškarce. Ukoliko osiguranik je njegovao dijete, bio uključen u obvezno mirovinsko i invalidsko osiguranje prije navršene 18. godine života, ako je bio uključen u obvezno služenje vojnog roka ili pak ako je osiguranik radio na poslovima kojima se staž osiguranja povećava, te osobnim okolnostima uvjetovanim zdravstvenim stanje, tada se dobna granica za stjecanje prava na starosnu mirovinu može sniziti.

Pravo na prijevremenu mirovinu imaju osiguranici sa 60 godina života i 40 godina mirovinskog staža. Odlazak u prijevremenu mirovinu označava dobivanje trajno smanjenu mirovinu. Kod ove vrste mirovine, za svaki mjesec nedostajuće dobi od 65. godine života, mirovina se umanjuje za 0,3%, sa maksimumom od 18%, jer se starosna mirovina ne može smanjiti za više od pet godina.

Ukoliko osiguranik želi nastaviti raditi dok je u starosnoj ili prijevremenoj mirovini, on može raditi najmanje dva sata dnevno ili deset sati tjedno, te u tom slučaju on je u djelomičnoj mirovini gdje uz plaću prima djelomičnu mirovinu. Tada osiguranik prima 40% starosne mirovine u periodu od najviše tri godine.

Udovička mirovina namijenjena je udovcu ili udovici preminulog osiguranika koji je prije smrti napunio 58 godina, ako dođe do nesposobnosti za rad ili u slučaju da udovac ili udovica imaju djecu za uzdržavati koja imaju pravo na obiteljsku mirovinu. Ako pokojnik nije napunio 58 godina, ali je bio stariji od 53 godine, tada se udovička mirovina može zatražiti kada navrší 57,5 godina. A u slučaju da udovac ili udovica ima pravo na vlastitu mirovinu ili pak na stjecanje neke druge vrste mirovine, u tom slučaju ta osoba bira koju mirovinu želi primati.

Obiteljska mirovina namijenjena je potomcima koje je osiguranik uzdržavao. Pravo na ovu mirovinu ostvaruju i roditelji koji su uzdržavali preminulo dijete. Za stjecanje ovog prava postavljaju se razni uvjeti kao što su dob, školovanje, nesposobnost za rad, kako na strani umrlog tako i na strani člana ili članova obitelji.

Pravo na invalidsku mirovinu stječe osoba (invalid) u skladu s propisima o mirovinskom i invalidskom osiguranju te se ono stječe za:¹⁵

- Invalidnost I. kategorije;
- Invalidnost II. kategorije ako je osoba nesposobna za drugi rad s punim radnim vremenom bez profesionalne rehabilitacije, koja joj se ne pruža jer je starija od 55 godina;

¹⁵ Projekt Moje delo, moja pokojnina <https://mojedelo-mojapokojnina.si/> , (pristupljeno 17.8.2023.)

- Invalidnost II. kategorije i ako je osoba nesposobna za drugi rad s nepunim radnim vremenom od najmanje četiri sata dnevno bez profesionalne rehabilitacije, koja joj nije omogućena jer je starija od 50 godina; te
- Invalidnost II. ili III. kategoriju i ako osobi nije omogućeno adekvatno zaposlenje jer je navršila 65 godina života.

Samo pravo na ovu vrstu mirovine, stječe se u slučaju profesionalne bolesti, u slučaju ozljede na radu ili pak u slučaju bolesti ili ozljede izvan rada, no ta osoba onda mora imati obvezno osiguranje. Ta osoba mora biti uključena u obvezno osiguranje najmanje treću razdoblja nakon navršenih 20 godina, pa do početka invaliditeta. Ta se granica pomiče na 26 godina ukoliko pojedinac ima višu stručnu spremu, te na 29, ako su završili fakultet ili visoku stručnu spremu.

3.3. Institucionalni i zakonodavni okvir

Zakon o pokojninskom in invalidskom zavarovanju (Službeni list Republike Slovenije, br. 48/22 – službeni pročišćeni tekst, 40/23 – ZČmIS-1, 78/23 – ZORR i 84/23 – ZDOsk-1), prvi je zakon donesen u Republici Sloveniji, te je time zakonom slovensko mirovinsko osiguranje u cijelosti uređeno. Osim toga, ovime se zakonom od 1992. uspostavio Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, koje je do tada bila interesna skupina, a sjedište im se nalazi u Ljubljani, te imaju organizacijske jedinice po Sloveniji. Generalni direktor i Skupština Zavoda za zadatak imaju upravljanje Zavodom. Samu skupštinu čini četrdeset članova, od kojih njih dvadeset imenuju poslodavci, dok ostalih dvadeset imenuju zaposlenici i umirovljenici, putem sindikata. Upravni odbor Zavoda sadrži petnaest članova, te je sastavljen na paritetnom načelu, kao i Skupština Zavoda. Kao poslovodni organ Zavoda navodi se generalni direktor kojega imenuje Skupština Zavoda, naravno uz suglasnost Vlade Republike Slovenije. Kao i svaka institucija, ovaj Zavod ima statut, kojeg odobrava Skupština Republike Slovenije, a nadzor nad radom Zavoda obavlja Ministarstvo rada. Financiranje mirovinskog i invalidskog osiguranja u Sloveniji obavlja se doprinosima koji se uplaćuju Zavodu, a stope doprinosa utvrđuje Državni zbor Republike Slovenije, na prijedlog Skupštine Zavoda. Na taj način slovenski parlament svake godine izravno utječe na opseg prava iz mirovinskog osiguranja.

Pravni okviri koji su bitni za slovenski mirovinski sustav su:

- Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima čiji članak 9. određuje da država mora osigurati pravo na socijalnu sigurnost, uključujući tu i pravo na socijalno osiguranje;

- Konvencija mednarodne organizacije rada br. 102 o minimalnoj normi socijalnog osiguranja, koja određuje minimalne standarde za određivanje prava i uvjete za njihovo stjecanje, a u slučajevima starosti, ozljede na radu, invalidnosti ili smrti;
- Ustav Republike Slovenije, s odredbama članka 50. (o socijalnoj sigurnosti, koja mora biti uređena zakonom), članka 155. (o očuvanju stečenih prava), članka 2. (o dužnosti socijalne države) i članka 50. (o dužnosti države da uređuje i brine se za djelovanje, odnosno, provedbu mirovinskog i invalidskog osiguranja).

Nadzor nad provedbom dodatnog mirovinskog osiguranja u Sloveniji obavljala bi, osim ministarstva nadležnog za rad, posebno osnovana agencija, koja bi imala dosta široke ovlasti i s kojom bi surađivao jamstveni fond, obavještavajući je o svim promjenama i činjenicama značajnim za provedbu toga osiguranja, a do kojih dođe u svojem radu.

Ključni zakoni za slovenski mirovinski sustav su:

- Zakon o mirovinskom i invalidskom osiguranju (Zakon o pokojninskom in invalidskem zavarovanju) (Službeni list Republike Slovenije br. 96/2012, kako je naknadno izmijenjen);
- Zakon o finansijskoj socijalnoj pomoći (Zakon o socialno vartsvениh prejemkih) (Službeni list Republike Slovenije br. 61/2010, kako je naknadno izmijenjen);
- Zakon o ostvarivanju prava na javna sredstva (Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev) (Službeni list Republike Slovenije br. 62/2010, kako je naknadno izmijenjen);
- Zakon o socijalnoj zaštiti (Zakon o socialnem varstvu) (Službeni list Republike Slovenije br. 3/2004 – službeni pročišćeni tekst, kako je naknadno izmijenjen);
- Zakon o roditeljskoj skrbi i obiteljskim davanjima (Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih) (Službeni list Republike Slovenije br. 110/2006 – službeni pročišćeni tekst, kako je naknadno izmijenjen);
- Zakon o osobama sa psihičkim i fizičkim invaliditetom (Zakon o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb) (Službeni list Republike Slovenije br. 41/83, kako je naknadno izmijenjen);

- Zakon o zdravstvenoj skrbi i zdravstvenom osiguranju (Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju) (Službeni list Republike Slovenije br. 72/2006 – službeni pročišćeni tekst, kako je naknadno izmijenjen);
- Zakon o ratnim veteranima (Zakon o vojnih veteranih) (Službeni list Republike Slovenije br. 59/06 – službeni pročišćeni tekst, kako je naknadno izmijenjen);
- Zakon o ratnim invalidima (Zakon o vojnih invalidih) (Službeni list Republike Slovenije br. 63/59 – službeni pročišćeni tekst, kako je naknadno izmijenjen);
- Zakon o uravnoteženju javnih financija (Zakon za uravnoteženje javnih financ (ZUJF)) (Službeni list Republike Slovenije br. 40/2012 – službeni pročišćeni tekst, kako je naknadno izmijenjen);
- Zakon o usklađivanju prijenosa pojedincima i kućanstvima u Republici Sloveniji (Zakon o usklađivanju transferjev posameznikom in gospodinjstvom v Republici Sloveniji) (Službeni list Republike Slovenije br. 114/2006 – službeni pročišćeni tekst, kako je naknadno izmijenjen).

Sve poslove vezane uz obvezno mirovinsko i invalidsko osiguranje provodi Zavod za mirovinsko i invalidsko osiguranje (ZPIZ) koji djeluje u 13 područnih jedinica i ispostava. U njima osiguranci mogu provjeriti i trenutne uvjete za odlazak u mirovinu te očekivani iznos primanja.

4. Komparativna analiza održivosti mirovinskog sustava u Republici Hrvatskoj i Republici Sloveniji

Komparativna analiza održivosti mirovinskih sustava Republike Hrvatske i Republike Slovenije, usredotočuje se na procjenu dugoročne sposobnosti da mirovinski sustavi zadovolje sve mirovinske potrebe stanovništva u danome trenutku, pa tako i u budućnosti, no uzimajući u obzir demografske, ekonomske i društvene čimbenike i promjene. Ovdje se u obzir uzimaju odabrane dvije države, te se uspoređuju i analiziraju po točno određenim kriterijima. Sam cilj ove analize je shvatiti načine funkcioniranja mirovinskih sustava, pa i samim time njihove prednosti i nedostatke, kao i njihov utjecaj na društvo u cjelini.

4.1. Stanje i analiza održivosti mirovinskog sustava

Kako bi se izračunala održivost mirovinskih sustava, odabrani indikatori mogu se podijeliti u dvije skupine, a to su direktni (izravni) odnosno indirektni (neizravni) pokazatelji. Kako bi se dobila jasna slika o održivosti mirovinskog sustava, promatra se njegov utjecaj na državni proračun odnosno koliki je udio javnog rashoda koji se utroši na mirovine. Ovaj se indikator (direktni) stavlja u odnosu na bruto domaći proizvod (BDP) i u odnosu na ukupnu državnu potrošnju. U tablici 1. su prikazane vrijednosti za 2021. godinu za Republiku Hrvatsku kao i za Republiku Sloveniju.

Tablica 1. Komparativna analiza BDP-a, javnih izdataka za mirovine i državne potrošnje za Republiku Hrvatsku i Republiku Sloveniju za 2021. godinu.

	Republika Hrvatska	Republika Slovenija
Bruto domaći proizvod u mil. EUR	58.287	52.208
Javni izdaci za mirovine u mil. EUR	5.752	5.424
Državna potrošnja u mil. EUR	20.955	25.859
Bruto domaći proizvod po stanovniku u EUR	14.726	24.803

Izvor: izradio autor prema podacima sa internetskih stranica državnih zavoda za statistiku odabranih država (<https://dzs.gov.hr/>, <https://www.stat.si/statweb>).

U 2021. godini Republika Slovenija imala je 2.108.977 stanovnika, dok je Republika Hrvatska imala 3.871.833. Republika Hrvatska ima 43,67% odnosno 1.762.856 stanovnika više nego Republika Slovenija. Kada se bruto domaći proizvod tih dviju država uzme za usporedbu vidimo da iako su vrijednosti približne, odnosno Republika Slovenija ima manji

bruto domaći proizvod za 10,43% nego Republika Hrvatska. Kod javnih izdataka za mirovinu Republika Hrvatska u analiziranoj godini je za mirovine izdvojila 5,68% više nego Republika Slovenija. Kada se javni rashodi za mirovine stavljaju se u odnos sa bruto domaćim proizvodom kako bi se dobila mjera gospodarstva vezana za mirovine. Za Republiku Sloveniju ta mjera iznosi 10,39%, dok za Republiku Hrvatsku iznosi malo manje, točnije 9,87% bruto domaćeg proizvoda. Ukoliko je previsok postotak, što ovdje nije slučaj u objema državama, to je indikator nedovoljno razvijenog gospodarstva ili pak preopterećenog gospodarstva visokim rashodima za mirovine zbog čega onda dolazi do manjka sredstava za druge rashode iz državnog proračuna. Samim time, udio javnih mirovina u ukupnoj državnoj potrošnji jedan je od indikatora održivosti mirovinskog sustava. U promatranim državama, Republika Slovenija od ukupne državne potrošnje, izdvaja 20,98% za mirovine, dok Republika Hrvatska ima veći postotak u iznosu od 27,45%. Gledajući ovaj indikator, možemo zaključiti da je on relativno visok iz razloga što je on viši, to je manja fleksibilnost proračuna i samim time ograničavaju se ostali rashodi unutar državnog proračuna, točnije rashodovne strane. Kako bi države bile održivije na dulji period, njima bi udio javnih rashoda za mirovine u bruto domaćem proizvodu ili samoj državnoj potrošnji, trebao biti što niži. Promatrane države imaju više javne izdatke za mirovine, te je razlog tome korištenje prvog stupa, točnije korištenje državnih mirovina.

Također, pod direktne pokazatelje spada i stopa ovisnosti. Stopa ovisnosti je omjer uzdržavanih osoba (0-14, 65+) u odnosu na aktivno stanovništvo (15-64). Ovaj se pokazatelj može izračunati u dva oblika, u prvome obliku uzimaju se u obzir svi uzdržavani stanovnici, dok kod omjera mirovinske ovisnosti računa se za samo 65+ dobnu skupinu. Za Republiku Sloveniju, omjer ovisnosti iznosi 55,58%, dok za omjer mirovinske ovisnosti ono iznosi 32,14%. Što se Republike Hrvatske tiče, omjer ovisnosti iznosi 58,01%, a omjer mirovinske ovisnosti je 35,48%. Za ovaj omjer idealno je da je postotak što niži kako bi teret za aktivno stanovništvo bio što manji, odnosno što je veći postotak to je teže da aktivno stanovništvo podupire ovisno stanovništvo i samim time smanjuju se mirovine i rashodi za zdravstveni sustav. Dobiveni rezultati za Republiku Sloveniju tumače se na način da postoji udio od 32 uzdržavana umirovljenika na svakih 100 aktivna stanovnika, dok Republika Hrvatska ima viši udio i samim time na 100 aktivna stanovnika imamo otprilike 35 umirovljenika.

Kao neizravne odnosno indirektno pokazatelje, ističu se prosječna efektivna dob napuštanja radne snage, bruto dug opće države i stopa zaposlenosti u dobnoj skupini od 55-64 godine. Prosječna efektivna dob napuštanja radnog tržišta odnosno odlaska u mirovinu (engl. average effective retirement age), prikazuje prosječnu životnu dob u kojoj se pojedinci odluče

na odlazak u mirovinu i samim time napuste tržište rada, no ovaj je pokazatelj bitan jer prikazuje i popularnost prijevremenog umirovljenja. Prema podacima Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development - OECD) za 2020. godinu, u Republici Sloveniji pravo na mirovinu, imaju stanovnici sa navršениh 62 godine bez obzira na spol. U Republici Hrvatskoj postoji razlika s obzirom na spol, sa koliko godina stanovnici ostvaruju pravo na mirovinu. Za ženski dio stanovništva to je podjednako kao i u Sloveniji, tj. 62 godine, dok muški dio stanovništva mora napuniti 65 godina kako bi ostvarili pravo na mirovinu. Što se tiče prosječne efektivne dobi napuštanja radnog tržišta u republici Sloveniji za muškarce ona iznosi 61,5, dok za žene ona je 60,5. U Republici Hrvatskoj za muškarce prosječna efektivna dob odlaska u mirovinu je otprilike sa 61,1 godina, tog za žene ona je malo niža i iznosi 58 godina. Ovdje se može primijetiti razlika u efektivnoj dobi napuštanja radnog tržišta kod žena koja iznosi otprilike 2 i pol godine, dok je za muškarce razlika zanemariva. Kao zadnji čimbenik promatra se koliko godina određeni spol provede u mirovini s obzirom na efektivnu dob odlaska u mirovinu i duljinu životnog vijeka. Za Republiku Sloveniju u prosjeku muškarci u mirovini provedu 20,7 godina, dok za žene iznosi malo više, točnije 25,6 godina. U Republici Hrvatskoj očituje se puno veća razlika između spolova zato jer muškarci prosječno u mirovini provedu 18,6 godina, dok žene u mirovini provedu čak 25,7 godina.

Sljedeći promatrani čimbenik je bruto dug opće države, gdje se kao bazna godina uzima 2021., kao i za ostatak pokazatelja. Republika Hrvatska je te godine imala bruto dug opće države u iznosu od 45.628 milijuna eura odnosno 78,3% bruto domaćeg proizvoda¹⁶. U Republici Sloveniji, te je godine situacija bila malo bolja, nego u usporedbi s odabranom državom, gdje bruto dug opće države u 2021. godini je iznosio 38.858 milijuna eura tj. 74,7% bruto domaćeg proizvoda¹⁷.

Kao posljednji pokazatelj uzima se stopa zaposlenosti u dobnoj skupini od pedeset i pet godina do šezdeset i četiri godine. Podaci prikupljeni sa Eurostata, nam pokazuju kako u Republici Hrvatskoj, 2021, bilo je 291 tisuća ljudi zaposleno unutar odabrane dobne skupine, dok je taj broj u Republici Sloveniji bio gotovo upola manji i iznosio 156 tisuće ljudi. Ovo je pokazatelj u kojemu se razlika između promatranih država najviše razlikuje.

¹⁶Hrvatska narodna banka <https://www.hnb.hr/statistika/glavni-makroekonomski-indikatori> (pristupljeno 10.08.2023.)

¹⁷ Državni zavod za statistiku Republike Slovenije <https://www.stat.si/StatWeb/news/Index/10239> (pristupljeno 10.08.2023.)

4.2. Usporedba reformi mirovinskih sustava

Reforme mirovinskog sustava u kako u Republici Hrvatskoj, tako i u Republici Sloveniji, mogu imati različite pozitivne i negativne učinke. Reforme same po sebi su kompleksan proces, te ovise o konkretnim promjenama koje su uvedene, kao i o širem ekonomskom i društvenom stanju države. S obzirom da su se Republika Hrvatska i Republika Slovenija osamostalile u isto vrijeme, obje su države provodile mirovinske reforme u više navrata s ciljem da im mirovinski sustav postane financijski stabilan i održiv.

Proces tranzicije, kao i Domovinski rat su Republici Hrvatskoj otežali adekvatan razvoj i održivost mirovinskog sustava. To je uzrokovalo na smanjenje prosječne mirovine u odnosu na prosječnu plaću zbog razlike u broju osiguranika i umirovljenika, čime su se poremetili i izdatci za mirovinu odnosno na bruto domaći proizvod i sam proračun države. Ovo su sve razlozi zbog čega je došlo do potrebe za prvom reformom koja je započela 1999. godine. Iako ova reforma nije bila velikog opsega, donesla je određene mjere čime je mirovinski sustav postao održiviji. Neke od tih mjera su podizanje starosne dobi za odlazak u mirovinu, kao i mijenjanje kriterija za stjecanje invalidskih mirovina, te produljenje razdoblja za obračun mirovina. Ta reforma trajala je do 2008. godine, te se treba istaknuti 2002. godinu kada je uveden sustav kapitalnog pokrivača koji je omogućio da se rizici osiguranja podijele na više razina, a samim time i na više nositelja osiguranja. To je omogućilo razvoj individualne kapitalizirane štednje, a samim time i razvoj trodijelnog mirovinskog osiguranja. Sljedeća mirovinska reforma započinje 2018. godine kada se usredotočilo na produljenje radnog staža kako bi se opet smanjila nepovoljna razlika između umirovljenika i aktivnog stanovništva. Ova reforma je dovela do toga da se zakonom odredilo da kako u periodu od 1. siječnja 2019. godine, pa sve do 31. prosinca 2027. godine, osiguranik, za starosnu mirovinu, mora imati navršениh šezdeset i pet godina, te imati petnaest godina mirovinskog staža. Planirano je kako se od početka 2033. godine povisuje strasna dob za odlazak u mirovinu na šezdeset i sedam godina, dok godine mirovinskog staža ostaju iste u nadi kako će pojedinci duže raditi, odnosno ostati u radnome odnosu.

Republika Slovenija svoje je reforme započela 1995. godine, podizanjem stope doprinosa iz bruto dohotka sa prijašnjih 22,55% na 31%. Krajem te iste godine, Skupština Zavoda za mirovinsko i invalidsko osiguranje, odlučila je prihvatiti Vladin prijedlog da se ta ista stopa doprinosa uvelike smanji, točnije na 8,85%, kako bi se pokušalo rasteretiti gospodarstvo Slovenije, prihvaćajući da se pokriju potencijalne mirovinske izdatke iz same blagajne dijela državnog proračuna koji se odnosi na Zavod za mirovinsko i invalidsko osiguranje. Sljedeće

se godine, točnije u drugoj polovici 1996. godine predlaže nova reforma mirovinskog sustava u kojoj bi se uveo višestupni model, smanjujući prava iz prvog stupa te uvođenje drugog, obaveznog stupa koji bi funkcionirao na temelju investicijskog načina financiranja, no Sabor Republike Slovenije je odbija iz razloga što su smatrali da polazišni argumenti nisu dovoljni. Sredinom, tj. u lipnju 1997. godine formulirana je Bijela knjiga o reformi mirovinskog i invalidskog osiguranja. Projekt je izradila skupina slovenskih i inozemnih stručnjaka uz sredstva iz programa Phare. Bijela knjiga predstavljena je u studenom te iste godine. U Bijeloj knjizi spominju se i određene promjene u djelovanju prvog stupa, odnosno obaveznog osiguranja, poput povećanje godina za odlazak u mirovinu i samih kraćih prijelaznih razdoblja, te izjednačavanja uvjeta umirovljenja za muškarce i žene.

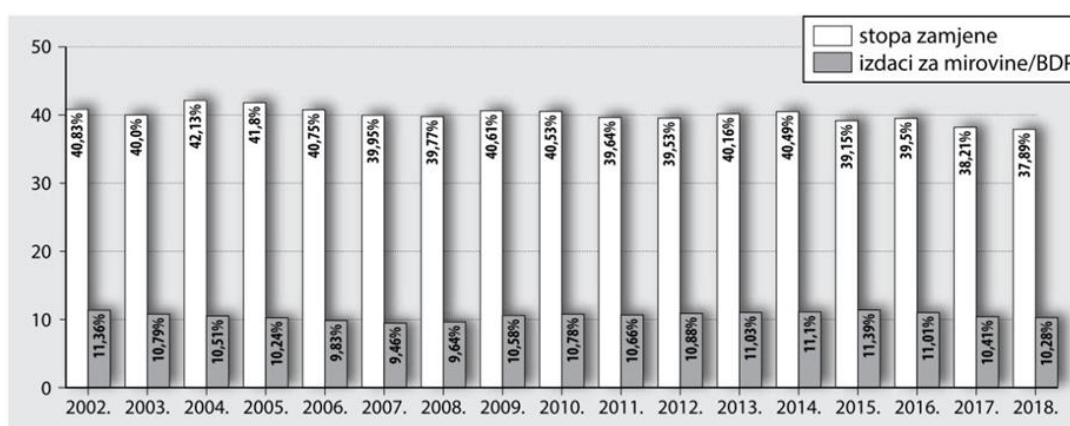
Sredinom naredne godine (1998.), pred Sabor se donose novi prijedlozi zakona koji zahvaćaju mirovinsko i invalidsko osiguranje temeljeni Bijelom knjigom, a ti su se prijedlozi odnosili na izmjene prvoga stupa. Taj se prijedlog nije svidio sindikatima samim time su se za protivili iz razloga što su svoj strah temeljili na tome da država, prikupljena sredstva za isplatu umirovljenika, neće moći upotrebljavati. Sama činjenica kako drugi stup nije bio adekvatno opisan ni objašnjen, kao ni njegovo financiranje, dodatno je zadalo probleme, što na koncu rezultiralo protestom sindikata. Vlada je odlučila napraviti kompromis, te su odgodili uvođenje drugog, obaveznog stupa, smatrajući kako nagli prelazak u višestupni model bi mogao biti ekonomski prezahtjevan za državni proračun.¹⁸ Kompromis je nastao na način da se umjesto drugoga stupa, uvodi dodatno mirovinsko osiguranje koje bi bilo dobrovoljno, a samim time pojedinci koji bi ulagali, bili su nagrađeni poreznim olakšicama. Nova službena mirovinska i invalidska reforma predložena je zakonodavnim postupkom u srpnju 1998. godine, te je usvojena krajem 1999. godine, samim time stupa na snagu od 1. siječnja 2000. godine. Polazna točka razloga zbog čega je reforma bila potrebna, bio je pad nataliteta, produljenje životnog vijeka, pa samim time i starenje stanovništva. Nepovoljne demografske promjene također uvelike utječu i na omjer aktivnog i neaktivnog stanovništva, pa se samim time otežalo isplaćivanje mirovina kao jednog vida socijalne sigurnosti. Potaknuti time, u zakon se uvodi novi princip prikupljanja i očuvanja sredstava od radno aktivnog stanovništva kako bi im ta sredstva bila dostupna pri odlasku u mirovinu. Nove mjere su uvelike smanjile iznos mirovina u odnosu na plaće, zbog samog usklađivanja mirovina kao i promjena pri vrednovanju staža, što je natjeralo pojedince da si osiguraju financijsku sigurnost za stare dane. Ovim potezom mirovinska reforma potiče starije

¹⁸ Prijatelj, *Pokojninsko in invalidsko zavarovanje 2000 : zakon z uvodnimi pojasnili in komentarji*, 48-53.

stanovništvo da umjesto odlaska u mirovinu, ostanu na tržištu rada, na način da je podignuta zakonska dob za odlazak u mirovinu, kao i smanjivanjem implicitnog oporezivanja u slučaju na da nastave s radom.

Sljedeća mirovinska reforma nastupila je 2013. godine, te samim time u ovoj reformi su prihvaćene mjere koje su godinama bile predlagane poput; izjednačavanja zakonske dobi za odlazak u mirovinu za oba spola, te pojačanje veze između uplaćenih doprinosa i mirovina. Osim toga u ovoj se reformi povećavaju naknade za prijevremeni odlazak u mirovinu u vidu smanjivanja mjesečne mirovine za 0,3% za svaki mjesec što je pojedinac ranije otišao u mirovinu prije zakonske dobi, dok s druge strane oni koji su ostali u radnome odnosu i nakon odlaska u mirovinu, dobivaju bonuse, točnije za svaka tri mjeseca rada, mirovina se povećava u iznosu od 1%, dok maksimalni bonus je iznosio dvanaest posto. Sve donesene mjere omogućile su smanjenju broja pojedinaca koji odlaze u mirovinu.

Kao sljedeća mirovinska reforma koja bi se trebala istaknuti je iz 2020. godine gdje je ključni novitet povećanje iznosa mirovina. Uz samo povećanje mirovina, u iznosu od 11% za muškarce i 5,4% za žene, dobiva se i dodatni postotak od 1,36% za brigu o svakom djetetu, gdje je stavljena granica do najviše troje djece. Osim toga, ova reforma omogućuje umirovljenicima dvojna primanja, točnije dio mirovine, te prihod od rada. Ukoliko je pojedinac napunio zakonsku dob za odlazak u starosnu mirovinu, no svejedno ostao u radnome odnosu, on će primati 20% mirovine uz zasluženu plaću, no taj se postotak nakon ove reforme povećava na 40%, no to je ograničeno na vremensko razdoblje od tri godine, nakon čega se postotak smanjuje natrag na dvadeset posto.

Grafikon 1. Stanje u hrvatskom mirovinskom sektoru nakon provedenih reformi.

Izvor: Samodol, *Mirovinske reforme kao trajno globalno pitanje i dizajniranje mirovinskog sustava – slučaj Hrvatske*, 78.

Iz prikazanog grafikona, vidi se kako se u periodu od 2002. godine, do 2018. godine, udio izdataka za mirovine smanjio za 1,08 postotna poena, dok se stopa zamjene također smanjila za 2,94 postotna poena. Ovi podatci iniciraju kako u Republici Hrvatskoj, uz sve provedene reforme nije se poboljšalo stanje u mirovinskom sustavu. Samu neuspješnost mirovinskih reformi pokazuju nam i neki drugi pokazatelji poput transfera iz državnog proračuna u prvi i drugi mirovinski stup. Naime, od 2002. do 2018. ukupna transferna davanja iz proračuna u prvi stup iznosila su 4,4% do 5,8% BDP-a. Udio drugog stupa u BDP-u porastao je s 0,9% u 2002. na 1,61% u 2018. Istodobno, udio godišnjeg troška drugog stupa u BDP-u nije smanjen, već je porastao s 1,2% u 2002. godini, na 1,6% BDP-a u 2018. godini. Godišnji troškovi transfera iz proračuna u prvi stup iznosili su 34% ukupnih troškova transfera. Dakle, na svaku milijardu kuna prebačenih iz proračuna u prvi stup, 340 milijuna kuna bio je tranzicijski trošak za drugi stup na kraju 2018. godine.¹⁹

Nijedna reforma provedena u hrvatskom mirovinskom sustavu nije donijela očekivane rezultate, tj. očekivani ciljevi nisu postignuti. Naime, trošak prelaska u hrvatskom mirovinskom sustavu 3,25 puta je veći od prinosa. Uz to, primjerenost mirovinskog sustava određena je stopom zamjene prve neto mirovine neto plaćom, koja se u Republici Hrvatskoj pogoršala.²⁰

Što se Republike Slovenije i njenoga trostupnog mirovinskog sustava tiče, ono se uglavnom temelji na prvome stupu. Njime upravlja Zavod za mirovinsko i invalidsko osiguranje. Drugi stup, s obzirom na to da je ono dobrovoljan i dopunski, samim time nema pretjeranu važnost u usporedbi sa prvim stupom i očekuje se da se njegova važnost neće uvećati kroz buduće vrijeme. Treći mirovinski stup, kao i drugi, nema pretjeranu važnost. Republika Slovenija, pri pokušaju povećanja održivosti mirovinskog sustava, donosi razne mjere koje nose određene povlastice pri zapošljavanju starijih osoba i umirovljenika.

Kod kvalitativne analize reformi mirovinskih sustava, jedan od bitnijih pozitivnih učinaka na mirovinski sustav, odnosno zbog čega se provode mirovinske reforme je upravo zbog održivosti samog sustava. Reforme se provode kako bi omogućile dugoročnu održivost sustava, što je ključno zbog aktualnog trenda starenja stanovništva u obje promatrane države. Reforme omogućuju povećavanje ili smanjivanje rashoda mirovinskog sustava, samim time stabiliziraju se prihodi i rashodi što može osigurati stabilnost i izbjegavanje potencijalne krize u budućnosti za sadašnje i naredne generacije. Kao sljedeći pozitivni efekt navodi se sama ravnoteža i pravednost mirovinskog sustava. Reforme omogućuju pravedniju raspodjelu

¹⁹ Samodol, *op.cit.*, 80.

²⁰ Ibidem.

mirovinskih prava i povlasti, pa tako i na samu adekvatniju isplatu mirovina zbog boljeg usklađivanja mirovina s obzirom na radne doprinose. Treći pozitivni efekt bio bi poticanje privatnih štednji kako bi pojedinci imali dodatne izvore prihoda nakon odlaska u mirovinu, što ujedno i rasterećuje državni mirovinski sustav, a pojedinci imaju veću kontrolu nad svojom financijskoj budućnosti.

S druge strane, treba se obratiti pozornost na negativne efekte reformi mirovinskog sustava, gdje za početak se treba navesti sam faktor neizvjesnosti zbog raznih društvenih, odnosno demografskih, kao i ekonomskih promjena. Uspoređivane države obje zasnivaju mirovinski sustav na principu međugeneracijske solidarnosti, što onda dovodi u pitanje ako će biti dovoljno aktivnog stanovništva da isplaćuju mirovine onima koji sada predstavljaju aktivno, radno stanovništvo. Također, u pitanje se dovodi i činjenica ako će u budućnosti imati dovoljno visoke mirovine za dostojanstven umirovljenički život. Sljedeći negativni utjecaj mirovinskih reformi, koji se ujedno i nadovezuje na prvi je zapravo negativni utjecaj na ekonomiju, zatim javlja se i problem socijalne nejednakosti gdje u slučaju da reforme nisu pažljivo kreirane, neke grupe građana mogu biti pogođene, poput onih koji nemaju konstantnu karijeru ili pak oni koji imaju niska primanja. Kako mirovinske reforme najviše utječu na pojedince koji su već umirovljeni ili će biti uskoro, treba se obratiti pozornost kako im se ne smije smanjiti mirovinska prava, te sam iznos mirovine iz razloga što mogu se pronaći u financijskim problemima.

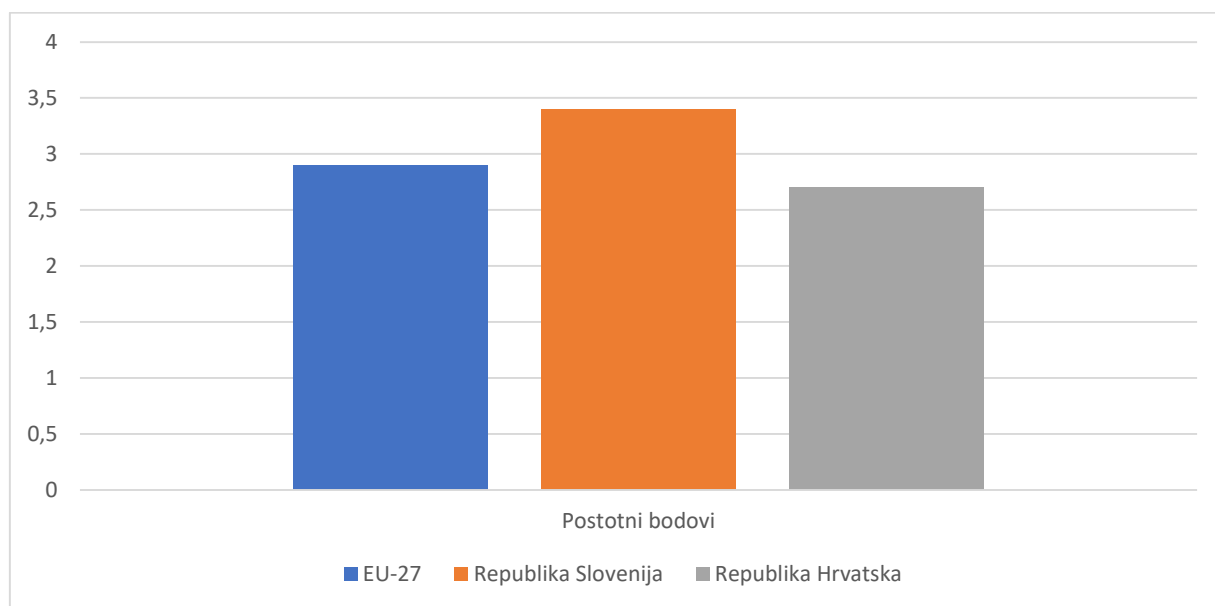
Zaključno, mirovinske reforme iziskuju pomno planiranje pri izradi, detaljna analiza i uključenje svih potreba, kao i interesa građana kako bi se ostvario balans između financijske održivosti, te pravednosti za građane i umirovljenike.

4.3. Perspektiva mirovinskog sustava

Mirovinski sustavi, kao jedni od kompleksnijih sustava, ali i ključnih za održivo funkcioniranje države, najviše se bave time da osiguraju financijsku stabilnost i sigurnost građana u slučaju invaliditeta ili u njihovim starim danima. Kako su perspektive mirovinskih sustava podložne brojnim čimbenicima, kao i promjenama ključno je odrediti u kojem smjeru će se sustav razvijati.

Prvi čimbenici koji uvelike utječe na sam mirovinski sustav Republike Hrvatske i Republike Slovenije su demografske promjene odnosno demografski izazovi do kojih dolazi. Konkretno, treba se istaknuti starenje stanovništva, te omjer broja radno aktivnog stanovništva i broja umirovljenika. Što se samog starenja stanovništva tiče, to je negativni trend u cijeloj

Europskoj uniji, no kada se istaknu Republika Hrvatska i Republika Slovenija, može se primijetiti kako je u Sloveniji u promatranom periodu od 2009. godine do 2019. godine, viši nego u Hrvatskoj.

Grafikon 2. Povećanje udjela stanovništva u dobi od 65 ili više godina u periodu od 2009. do 2019. godine

Izvor: izradio autor prema podacima sa Eurostat-a za period od 2009. do 2019. godine.

Do demografskog starenja stanovništva dolazi zbog smanjenja nataliteta i produljenja očekivanog životnog vijeka, te se samim time uvelike mijenja dobna piramida za promatrane vrijednosti. Za usporedbu uzet je prosjek Europske unije, te promatrane države Republika Slovenija i Republika Hrvatska. Iz grafikona, može se uočiti kako prosjek EU-27, iznosi 2,9 postotna bodova, odnosno da se udio stanovništva u analiziranom periodu, za osobe u dobi od 65 ili više godina povećao za taj iznos. Republika Slovenija ima veću vrijednost od prosjeka koja iznosi 3,4 postotna bodova, a što se Republike Hrvatske tiče, ona ima nižu vrijednost od 2,7 postotna boda, što znači da se u Sloveniji povećao udio starog stanovništva za 0,7 postotna boda nego u Republici Hrvatskoj. Samim starenjem stanovništva dolazi do smanjenja udjela radno sposobnih osoba, a sam broj umirovljenika se povećava. Smatra se da će trend starenja stanovništva nastaviti rasti kroz naredna desetljeća, što će dodatno narušiti stabilnost i održivost, kako mirovinskog sustava tako i generalne financijske situacije država zbog prevelikog opterećenja na radno aktivno stanovništvo.

Omjer broja radno aktivnog stanovništva i broja umirovljenika, kao što je već napomenuto u radu, naziva se omjer mirovinske ovisnosti. Za Republiku Sloveniju ono iznosi 32,14%, dok za Republiku Hrvatsku 35,48%. Ovdje je cilj državama da imaju što manji postotak, te može se zaključiti kako Republika Slovenija iako ima porast broja stanovnika u dobi od 65 pa na

više, u periodu od 2009.-2019. godine, ima niži omjer mirovinske ovisnosti. Republika Hrvatska, s druge strane iako ima manji porast broja starijeg stanovništva, ona ima veći postotak u omjeru mirovinske ovisnosti te samim time predstavlja veći teret za aktivno stanovništvo što dovodi do smanjenja mirovina. Ovdje se može zaključiti da u Republici Sloveniji 100 radno aktivnih stanovnika, uzdržava otprilike 32 umirovljenika, dok u Republici Hrvatskoj otprilike 35 umirovljenika ovisi o 100 radno aktivnih stanovnika. Nepovoljni omjeri radno aktivnog stanovništva i umirovljenika stvaraju pritisak na mirovinski sustav iz razloga što trebaju osigurati dovoljna sredstva za isplatu mirovina kako bi umirovljenici mogli proživjeti dostojanstvenu mirovinu.

Što se održivosti samog mirovinskog sustava promatranih država tiče, iako obje promatrane države imaju relativno slične mirovinske sustave, treba uzeti u obzir dinamične demografske promjene i na temelju toga proučiti samu održivost ovakvih sustava, te po potrebi onda provesti mirovinske reforme.

Također, problem u Republici Sloveniji, kao i u Republici Hrvatskoj je sama visina mirovina. Veliki broj umirovljenika ima neadekvatne mirovine kako bi vodili pristojan život u zasluženoj mirovini, pa se u pitanje dovodi sama visina mirovina, te način na koji se ona izračunava. U Republici Hrvatskoj mirovine se izračunavaju na način da se osobni bodovi pomnože s mirovinskim faktorom i aktualnom vrijednošću mirovine, te ukoliko je potrebno na to se doda dodatak na mirovinu. Taj se dodatak određuje temeljem uvjetima koji su propisani Zakonom o dodatku na mirovine koje su ostvarene prema Zakonu o mirovinskom osiguranju, te je on sastavni dio mirovine od početka 2012. godine. Prethodno spomenuti osobni bodovi ovise o samom mirovinskom stažu i visini plaća koje je osiguranik imao za vrijeme radnoga staža. Ovi se bodovi određuju na način da se vrijednosni bodovi pomnože s ukupnim mirovinskim stažem i polaznim faktorom, te se jednako računaju za sve vrste mirovina. Nadalje vrijednosni se bodovi računaju pomoću osnovice plaće koja se podijeli s prosječnom godišnjom plaćom svih zaposlenih u Republici Hrvatskoj za istu kalendarsku godinu, te za sam izračun se u obzir uzimaju plaće od 1970. godine do godine koja prethodi ostvarivanju prava. Polazni faktor odnosno polazna točka za invalidsku mirovinu, kao i za starosnu mirovinu, te prijevremenu starosnu mirovinu iznosi 1,0.

Izračun polaznog faktora:²¹

- Vrijednost polaznog faktora za invalidsku mirovinu, privremenu invalidsku mirovinu, starosnu mirovinu, prijevremenu starosnu mirovinu zbog stečaja i starosnu mirovinu za dugogodišnjeg osiguranika iznosi 1,0.
- Polazni faktor za prijevremenu starosnu mirovinu određuje se tako da se polazni faktor 1,0 smanjuje za svaki mjesec ranijeg odlaska u mirovinu prije navršenih godina života osiguranika propisanih za stjecanje prava na starosnu mirovinu za 0,2%. Polazni faktor ovisi o broju mjeseci ranijeg stjecanja prava na mirovinu u odnosu na propisanu dob za starosnu mirovinu. Smanjenje polaznog faktora je trajno i ne ovisi o duljini mirovinskog staža.
- Polazni faktor za određivanje starosne mirovine povećava se osiguraniku koji prvi puta stječe mirovinu nakon navršene starosne dobi propisane za stjecanje prava na starosnu mirovinu i ima 35 godina mirovinskog staža za 0,45% po mjesecu nakon navršenih godina života propisanih za stjecanje prava na starosnu mirovinu, a najviše za 5 godina.
- Za određivanje obiteljske mirovine iza osiguranika koji je umro nakon navršene starosne dobi propisane za stjecanje prava na starosnu mirovinu i ima 35 godina mirovinskog staža i nije stekao mirovinu, polazni faktor utvrđuje se na jednak način.
- Polazni faktor za određivanje starosne mirovine osiguraniku koji je navršio 41 godinu staža osiguranja u efektivnom trajanju prije navršene dobi za stjecanje prava na starosnu mirovinu, povećava se za 0,15% po mjesecu nakon navršenih godina života propisanih za stjecanje prava na starosnu mirovinu za dugogodišnjeg osiguranika, a nakon navršenih godina života propisanih za stjecanje prava na starosnu mirovinu povećava se za 0,45% po mjesecu i može iznositi najviše 1,27.
- Za određivanje obiteljske mirovine iza osiguranika koji je umro nakon navršene 60. godine života i ima 41 godinu staža osiguranja u efektivnom trajanju i nije stekao mirovinu polazni faktor utvrđuje se na jednak način.
- Polazni faktor za određivanje starosne mirovine za dugogodišnjeg osiguranika koji prvi puta stječe mirovinu nakon navršene 60 godina života i ima 41 godinu staža osiguranja u efektivnom trajanju povećava se za 0,15% po mjesecu za svaki mjesec

²¹ Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje <https://www.mirovinsko.hr/hr/kako-se-odredjuje-mirovina/188>, (pristupljeno 17.8.2023.)

nakon navršenih godina života propisanih za stjecanje prava na starosnu mirovinu za dugogodišnjeg osiguranika, a najviše za 5 godina.

- Za određivanje obiteljske mirovine iza osiguranika koji je umro nakon navršene 60. godine života i ima 41 godinu staža osiguranja u efektivnom trajanju i nije stekao mirovinu polazni faktor utvrđuje se na jednak način.
- Osiguraniku – ženi u razdoblju od 1. siječnja 2020. do 31. prosinca 2029., koja prvi put stječe pravo na starosnu mirovinu i ima najmanje 35 godina mirovinskog staža, polazni faktor se povećava za 0,45% za svaki mjesec koji je protekao od navršene starosne dobi za starosnu mirovinu iz prijelaznog razdoblja (članak 180. ZOMO-a), npr. u 2023. godini računa se od 63 godine i 3 mjeseca života, u 2024. godini računa se od navršene 63 godine i 6 mjeseci života, a najviše za pet godina.

Nadalje, mirovinski faktor određuje osiguraniku u kojem se opsegu uzimaju osobni bodovi pri samom izračunu mirovine. Što se starosne, prijevremene starosne i invalidske mirovine tiče on iznosi 1,0, dok za privremenu invalidsku mirovinu koja se najčešće isplaćuje u periodu kada je osiguranik nezaposlen, on iznosi 0,8. Kod invalidske mirovine mirovinski faktor iznosi različito za određene situacije zbog djelomičnog gubitka radne sposobnosti. Za vrijeme nezaposlenosti, iznosi 0,8, zatim za vrijeme zaposlenja ili obavljanja samostalne djelatnosti iznosi 0,5, dok za ozljeđu uzrokovanu na radu ili zbog profesionalne bolesti mirovinski se faktor isplaćuje osiguraniku za vrijeme zaposlenja u iznosu od 0,6667. Nadalje, mirovinski faktor, kada je u pitanju obiteljska mirovina, ovisi o broju članova obitelji, te se kreće u rasponu od 0,77 (za jednog člana) do 1,1 (za obitelji sa četiri ili više članova). Mirovinski faktor za određivanje starosne mirovine stečene prema posebnim propisima o pravima iz mirovinskog osiguranja djelatnih vojnih osoba, policijskih službenika i ovlaštenih službenih osoba, prijašnjim propisima o pravima iz mirovinskog i invalidskog osiguranja vojnih osiguranika, o službi u Oružanim snagama Republike Hrvatske, o pravima djelatnika unutarnjih poslova, o pravima djelatnika na izvršenju sankcija izrečenih za kaznena djela, privrednih prijestupa i prekršaja ili propisu o posebnim pravima iz mirovinskog osiguranja zaposlenika na poslovima razminiranja ili propisu o pravima profesionalnih vatrogasaca, koja se isplaćuje za vrijeme zaposlenja do polovice punog radnog vremena, iznosi 1,0, a za određivanje mirovine koja se isplaćuje za vrijeme zaposlenja s punim radnim vremenom iznosi 0,5.²²

²² Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje <https://www.mirovinsko.hr/hr/kako-se-odredjuje-mirovina/188>, (pristupljeno 17.8.2023.)

Mirovine su također ograničene s najnižom i najvišom mirovinom koje su određene zakonom. Najniža mirovina određuje se za svaku godinu mirovinskog staža u visini 103% aktualne vrijednosti mirovine na dan određivanja mirovine. Najniža mirovina za jednu godinu mirovinskog staža od 1.srpnja 2023. godine iznosi 12,13 eura (91,39 kn). Što se najviše mirovine tiče, ona se izračunava na način da se ukupni mirovinski staž iskaže u obliku decimalnog broja, te se pomnoži sa 3,8 vrijednosnih bodova i polaznim faktorom. Nakon tog izračuna dobiveni su osobni bodovi koji se pomnože s mirovinskim faktorom i aktualnom vrijednošću mirovine. U slučaju da izračunata svota prelazi svotu propisanu zakonu, tada se uzima svota iz zakona. Najviša mirovina za branitelje iz Domovinskog rada kao i za zastupnike u Hrvatskom saboru određuje se u visini dvije svote najviše mirovine za 40 godina mirovinskog staža.

Aktualna vrijednost mirovine (AVM) je utvrđena svota mirovine za jedan osobni bod. AVM koja se primjenjuje od 1. siječnja i 1. srpnja svake kalendarske godine određuje se tako da se zbroji stopa promjene prosječnog indeksa potrošačkih cijena u prethodnom polugodištu u odnosu na polugodište koje mu prethodi i stopa promjene prosječne bruto plaće svih zaposlenih u Republici Hrvatskoj u prethodnom polugodištu u odnosu na polugodište koje mu prethodi. Aktualnu vrijednost imovine utvrđuje Upravno vijeće HZMO-a na temelju podataka Državnog zavoda za statistiku.²³

Za pojedine osiguranike računa se i dodatnih staž. Kao primjer uzimaju se majke ili posvajateljice, se kojima se na ostvareni mirovinski staž dodaje razdoblje od šest mjeseci za svako rođeno ili posvojeno dijete. U slučaju da je dodatni roditeljin dopust iskoristio otac ili posvojitelj djeteta, u tom slučaju on ostvaruje pravo na dodatni staž u trajanju od šest mjeseci.

Uz sve navedeno pojedini osiguranici imaju pravo i na dodatak na mirovinu. Osiguranici koji ostvaruju pravo da dodatak na mirovinu su; korisnici mirovine kojima je temeljem Zakona o mirovinskom osiguranju priznata i određena mirovina, zatim korisnici koji su ostvarili mirovinu primjenom međunarodnih sporazuma o socijalnom osiguranju, te redoviti članovi Hrvatske Akademije znanosti i umjetnosti, koji su otišli u mirovinu nakon 26. prosinca 2002. godine, a sama mirovina i ne prelazi svotu najviše mirovine. Nastavno tome od početka 2019. godine, pravo na dodatak imaju i svi umirovljenici sa starosnom i prijevremenom starosnom mirovinom, umirovljenici koji imaju invalidsku mirovinu, korisnici obiteljske mirovine, te umirovljenici koji su u mirovinu otišli u periodu od početka 2014. do

²³ Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje <https://www.mirovinsko.hr/hr/kako-se-odredjuje-mirovina/188>, (pristupljeno 17.8.2023.)

kraja 2018. godine. S druge strane, pravo na dodatak nemaju korisnici najviše i najniže mirovine.

U Republici Sloveniji, starosna se mirovina dobiva od mirovinske osnovice koja se izračunava na temelju mjesečnog prosjeka osnovica plaća iz bilo koje najpovoljnije uzastopne dvadeset i četiri godine staža osiguranja od 1970. nadalje, iz koje su plaćeni doprinosi za obveznu mirovinu, kao i za invalidsko mirovinu. Za izračun se uzimaju u obzir osnovice umanjene za poreze i doprinose koji se plaćaju iz plaće po prosječnoj stopi u Republici Sloveniji. Zavod mora izračunati sve raspoložive mjesečne prosjeke osnovica plaća od uzastopne dvadeset i četiri godine staža osiguranja od 1. siječnja 1970. nadalje i po službenoj dužnosti odmjeriti mirovinu osiguraniku od najpovoljnijeg prosjeka koji predstavlja mirovinsku osnovicu. Uvjet za uzimanje u obzir plaće odnosno osnovice iz pojedine kalendarske godine staža osiguranja je da se u toj godini odradi najmanje šest mjeseci staža. Pri izračunu mirovinske osnovice ne uzimaju se u obzir osnovice iz kalendarske godine u kojoj se ostvaruje pravo na starosnu mirovinu. Kako bi se osigurala njihova međusobna usporedivost, zavod preračunava osnovice iz prethodnih godina staža osiguranja, koje su osnovica za izračun mirovinske osnovice, primjenom koeficijenta valorizacije.

Sljedeći način na koji se može očuvati održivost mirovinskog sustava je povećanje radne snage odnosno povećanje stope zaposlenosti i produženje radne aktivnosti građana, točnije poticanje starijih radnika na ostajanje na tržištu ili povlačenje umirovljenika iz mirovine na tržište samim time bi ostvarili određene naknade i poboljšala bi se sveukupna situacija.

Kao što je spomenuto u prethodnom podnaslovu veoma su bitne i reforme mirovinskog sustava točnije konstantno prilagođavanje kako bi se osigurala dugoročna održivost. Te reforme bi trebale sadržavati promjene u načinu izračuna mirovina, povećanje starosne dobi za odlazak u mirovinu ili promjene u doprinosima koje ostvaruju. Za sam kraj nužno je poticati građane da uplaćuju dobrovoljne mirovinske fondove kako bi si sami osigurali dostojanstvenu mirovinu.

Perspektive mirovinskog sustava Republike Hrvatske i Republike Slovenije obje zahtijevaju dugoročno planiranje kao i prilagodbe i reforme osiguravajući financijsku sigurnost umirovljenika, te osiguravajući samu održivost sustava kako za trenutne umirovljenike tako i za naredne generacije, bez obzira na konstantna demografske promjene. Treba istaknuti nužnost suradnje vlade, sindikata, poslodavaca i samih građana u izgradnji kvalitetnog i pravednog mirovinskog sustava.

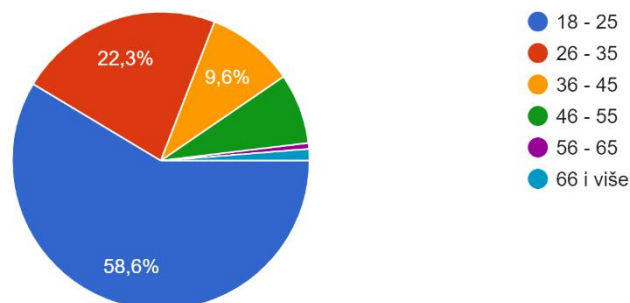
5. Rezultati provedenog istraživanja

Poglavlje u nastavku temelji se na primarnim podacima koji su prikupljeni anketom. Riječ je o podacima koji prikazuju znanje ispitanika o mirovinskom sustavu, načinom na koji on funkcionira i njegovom održivosti. Anketa je provedena na uzorku od 157 ispitanika različitih demografskih karakteristika. U nastavku su prikazani rezultati provedenog istraživanja. Anketa je napravljena putem platforme Google Forms, te je nakon toga podijeljena na društvene mreže Facebook i Instagram, gdje su ispitanici mogli putem linka ispuniti anketu. Samo anketiranje trajalo je u periodu od 24. ožujka 2023. godine, do 30. travnja 2023. godine.

Prvi dio anketnog istraživanja odnosi se na profil ispitanika. Većina, odnosno 65% ispitanika su žene, dok manji udio, točnije 35% su muškarci. Što se dobni skupina tiče, 58,6% ispitanika ima između 18 i 25 godina, 22,3% ispitanika ima između 26 i 35 godina, 9,6% je između 36-45 godina, 7,6% ih ima između 46 i 55 godina, dok u skupinu od 56 do 65 godina spadaju 1,3% ispitanika i za sam kraj jedan ispitanik, odnosno 0,6% spadaju u skupinu preko 66 godina.

Kojoj dobnoj skupini pripadate?

157 odgovora

Grafikon 3. Dobne skupine ispitanika

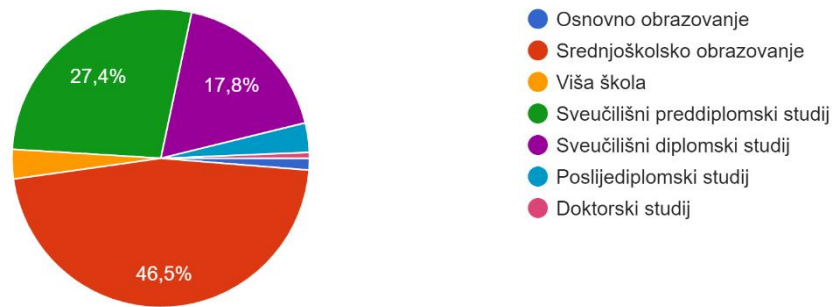
Izvor: Izrada autora prema podacima prikupljenima putem ankete, 2023.

Prema podacima za stupanj završenog obrazovanja najveći udio ispitanika ima završeno srednjoškolsko obrazovanje sa 46,5%, dok 1,3% ima završeno samo osnovno obrazovanje, a njih 3,2% je završilo višu školu. Sveučilišni preddiplomski studij ima 27,4% ispitanika, a sveučilišni diplomski studij ima 17,8%. Ističu se i 3,2% ispitanika koji imaju završen poslijediplomski studij, te 0,6% odnosno jedan ispitanik ima završen doktorski studij. Sljedeće pitanje u anketi odnosilo se na trenutni radni status od kojeg najveći udio sa 54,8% odnosi se na zaposlene, zatim 36,3% je aktivnih studenata, 3,8% učenika, te sa istim

postotkom od 3,8% su nezaposleni i za sam kraj imamo 1,3%, odnosno dva umirovljenika. Tim pitanjem završava se prvi dio anketnog upitnika koji se bazira na demografskim pitanjima i nastavlja se sa pitanjima o samom poznavanju mirovinskog sustava Republike Hrvatske.

Koji je Vaš stupanj završenog obrazovanja?

157 odgovora

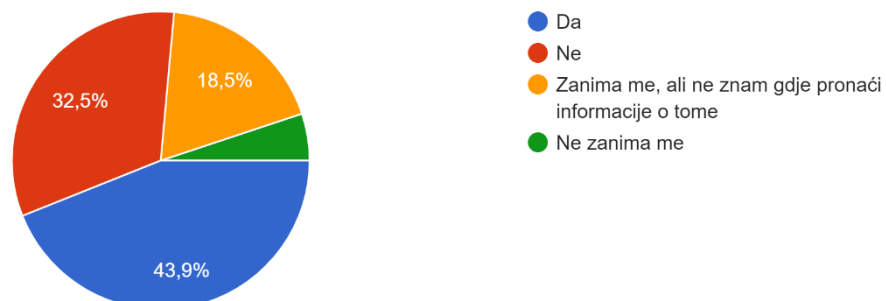
Grafikon 4. Završeno obrazovanje ispitanika

Izvor: Izrada autora prema podacima prikupljenima putem ankete, 2023.

Drugi dio upitnika započinje s pitanjem o tome koliko su zapravo ispitanici upoznati s djelovanjem hrvatskog mirovinskog sustava, na koje je većina odgovorila sa „da“, njih čak 43,9%, zatim kontradiktorno tome sa „ne“ je odgovorilo 32,5% ljudi. 18,5% ispitanika je na ovo pitanje odgovorilo sa „zanimam me, ali ne znam gdje pronaći informacije o tome“ i 5,1% njih je odgovorilo sa „ne zanimam me“.

Da li ste upoznati s djelovanjem hrvatskog mirovinskog sustava (određivanje mirovine, mirovinski stupovi, vrste mirovina)?

157 odgovora

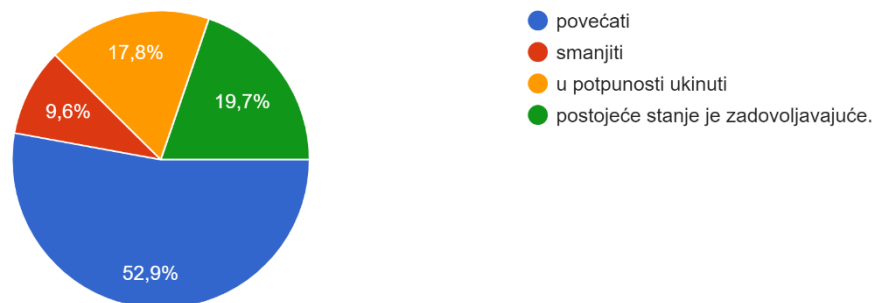
Grafikon 5. Upoznatost s djelovanjem hrvatskog mirovinskog sustava

Izvor: Izrada autora prema podacima prikupljenima putem ankete, 2023.

Drugo pitanje se odnosi na činjenicu ukoliko su ispitanici upoznati s uplaćivanjem prvog i drugog mirovinskog stupa. Promatrajući odgovore na postavljeno pitanje, njih gotovo malo više od pola, odnosno 50,3% odgovorilo sa „da“, dok je drugi veliki dio ispitanika, točnije 46,5% odgovorilo sa „ne“, dok se njih 3,2% izjasnilo kao „ne zanima me“. Sljedeće pitanje ako neizgledno je slično prethodnom, ono provjerava ako su ispitanici upoznati s trećim mirovinskom stupom. Zabrinjavajuća je činjenica da je njih 58,6% odgovorili sa „ne“, dok je njih 37,6% odgovorilo sa „da“ i manjina od 3,8% je naznačilo kako ih to „ne zanima“.

Prema Vašem mišljenju drugi stup mirovinskog osiguranja treba:

157 odgovora

Grafikon 6. Drugi mirovinski stup

Izvor: Izrada autora prema podacima prikupljenima putem ankete, 2023.

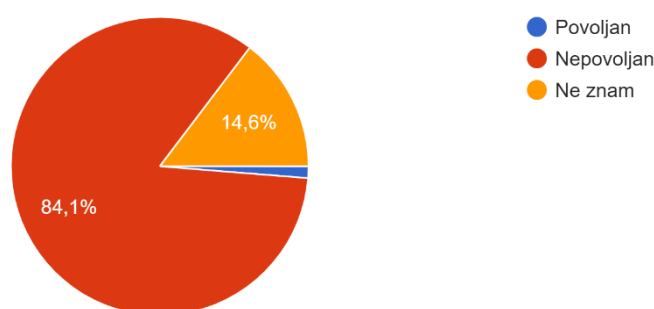
Većina ispitanika, odnosno njih 52,9% dijeli mišljenje kako se drugi mirovinski stup treba povećati, dok njih 19,7% misli da je postojeće stanje zadovoljavajuće, a 17,8% ispitanika smatra da se drugi mirovinski stup treba u potpunosti ukinuti, dok s druge strane njih samo 9,6% smatra kako se drugi stup mirovinskog osiguranja treba smanjiti. Sljedeće pitanje preispituje u kojoj mjeri ispitanici smatraju da će im ulaganje u treći stup povećati prihode, te financijsku i generalnu sigurnost u mirovini. Kao najčešći odgovor ističe se „ne znam“ sa 36,9%, dok njih 5,1% smatra da će im ono pomoći u velikoj mjeri te su odgovorili sa „da, jako puno“, te 14% njih je odgovorilo sa „da, puno“, a 17,2% sa „da, malo“. Nadalje njih 10,8% je odgovorilo sa „da, jako malo“, dok je njih 14,6% odgovorilo sa „ne“. „Jako malo“ kao odgovor označilo je njih 0,6%, te taj isti udio u odgovorima imalo je i „srednje“. Zatim se dolazi do pitanja kako ispitanici ocjenjuju iznose hrvatskih mirovina, gdje je umalo bio jedinstven odgovor, točnije njih 99,4% je odgovorilo kako su hrvatske mirovine male, dok je

stigao i jedan odgovor, koji se sa njima ne slaže te smatra da su hrvatske mirovine dostatne, te je on u odgovorima držao 0,6%.

Treći dio upitnika odnosio se na čimbenike utjecaja na mirovinski sustav. Ovaj dio upitnika započinje pitanjem što ispitanici smatraju da ima najveći utjecaj na hrvatski mirovinski sustav. Kao odgovor bili su ponuđeni; broj rođenih (5,1%), broj umrlih (1,9%), migracije stanovništva (10,8%), ubrzani trend starenja stanovništva (17,2%), očekivano trajanje života (8,9%), te najučestaliji odgovor „sve od navedenog“ sa udjelom od 56%.

Kako ocjenjujete postojeći omjer broja radno aktivnog stanovništva i broja umirovljenika?

157 odgovora

Grafikon 7. Omjer radno aktivnog stanovništva i umirovljenika

Izvor: Izrada autora prema podacima prikupljenima putem ankete, 2023.

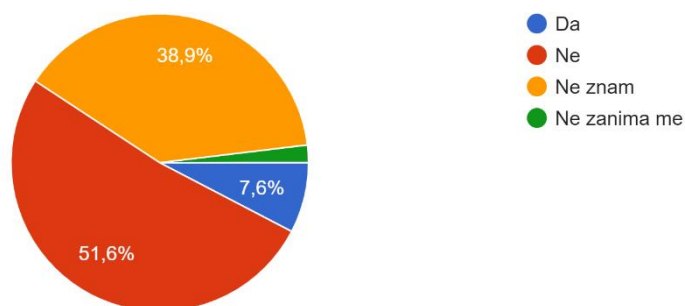
Grafikon prikazuje odgovor na sljedeće pitanje koje preispituje kako ispitanici vide postojeći omjer aktivnog stanovništva i broja umirovljenika, te velika većina ispitanika smatra da je postojeći omjer radno aktivnog stanovništva i umirovljenika nepovoljan tj. njih čak 84,1% dok, s druge strane njih 14,6% je odgovorilo sa „ne znam“, te njih 1,3% smatra kako je ovaj omjer povoljan. Nastavno na prethodno pitanje, ispitivalo se ako ispitanici smatraju da država u budućnosti neće moći isplaćivati mirovine dostatne za dostojanstvenu starost umirovljenika, gdje se njih čak 78,3% složilo i odgovorilo kako država neće biti u mogućnosti to ostvariti, dok njih 12,1% ne zna odgovor na to pitanje, a suprotno od velike većine, njih 9,6% misli da će država biti u mogućnosti isplaćivati dostatne mirovine. Sljedeće se pitanje odnosi o Zakonu o mirovinskom osiguranju gdje njih 60,5% smatra da je on nejasan, njih 5,7% smatra da je zakon dovoljno jasan, dok njih 33,8% se izjasnilo kako ne znaju odgovor na ovo pitanje.

Posljednji dio upitnika se odnosi na samu održivost mirovinskog sustava, te započinje pitanjem koga ispitanici smatraju odgovornim za samu održivost hrvatskog mirovinskog

sustava. Kao najučestaliji odgovor ističe se „podjednako mirovinsko osiguranje i država“ sa 38,9%, zatim samo „država“ sa 36,9 posto, onda sa „ne znam“ odgovorilo je 16,6% ispitanika, dok pod preostale odgovore spadaju „mirovinsko osiguranje“ (3,2%), građani (3,8%), te jedan ispitanik odnosno 0,6% odgovora je naznačilo „mirovinsko osiguranje, država i građani“.

Smatrate li da je budućnost mirovinskog sustava održiva?

157 odgovora

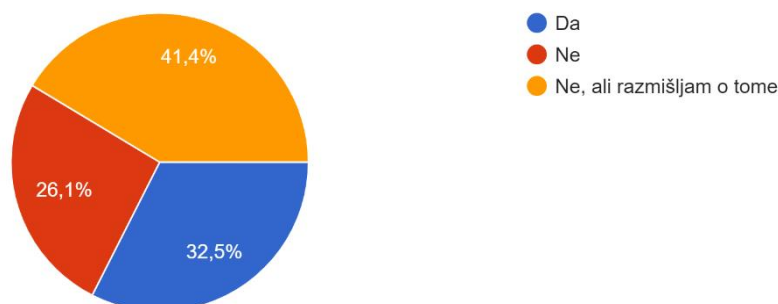
Grafikon 8. Održivost budućnosti mirovinskog sustava

Izvor: Izrada autora prema podacima prikupljenima putem ankete, 2023.

Malo više od polovice tj. njih 51,6% smatra da budućnost mirovinskog sustava nije održiva, a suprotnog mišljenja je njih samo 7,6%, te su naznačili kako smatraju da je budućnost mirovinskog sustava održiva. Njih 38,9% je odgovorilo sa „ne znam“, te njih 1,9% je naznačilo kako ih niti ne zanima. Kao sljedeću stavku provjerilo se koga ispitanici smatraju glavnim krivcem za tešku situaciju umirovljenika. Kao najučestaliji odgovor ističe se „država“, sa 63,1%, zatim sa 35,7% glavnim krivcem smatra se kombinacija države, poslodavca i pojedinca, dok po 0,6% imaju odgovori „pojedinaac“ i „poslodavac“. Sljedeće pitanje odnosilo se na to koliko ispitanici smatraju da je štednja važna. Odgovor „jako važna“ označilo je njih 66,2%, „uglavnom važna“ 27,4%, „niti važna niti nevažna“ i „uglavnom nevažna“ imaju po 2,5%, te njih samo 1,3% smatra da štednja nije važna.

Štedite li za stare dane?

157 odgovora

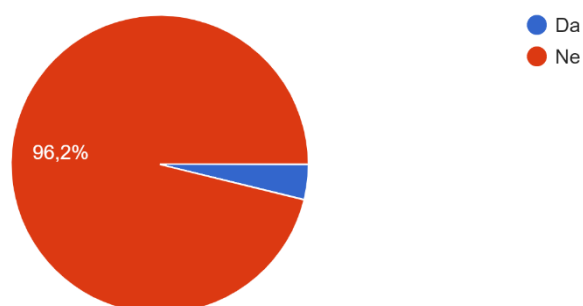
Grafikon 9. Štednja ispitanika

Izvor: Izrada autora prema podacima prikupljenima putem ankete, 2023.

Nastavno tome, ispitalo se ukoliko ispitanici štede, gdje po odgovorima može se vidjeti da njih 32,5% štedi za stare dane, 26,1% ne štedi, te 41,4% ispitanika iako još ne štedi, razmišlja o tome da započne. Sljedeće pitanje je zapravo poslužilo da se vidi na koji način ispitanici štede. Za sam početak njih 54,2% je odgovorilo da ne štedi. Od ostalih oblika štednje tu se nalaze treći stupanj mirovinskog osiguranja (3,2%), osiguranje i investicijski fondovi imaju udio od 7,6%, oročenom gotovinom štednji njih čak 20,8%, te ulaganjem u dionice bavi se 3,1% ispitanika. Od ostalih oblika štednje sa udjelima u odgovorima od 0,8% ističu se zlato, kripto valute, te nekretnine sa 1,9%. U pozitivnu budućnost hrvatskog mirovinskog sustava vjeruje samo 14% ispitanika, dok obrnutog mišljenja je njih čak 56,1%, a njih 29,9% smatra da se ništa neće promijeniti. Što se tiče mirovinskog sustava susjednih država, na koje se odnosi sljedeće pitanje, sa njime ispitanici nisu upoznati, što vidimo po tome da je njih 93,6%, odgovorilo, zatim odgovor „slabo“ označilo je njih 0,6%, te njih samo 5,7% je upoznato sa nekim stranim mirovinskim sustavom. Nastavno na to pitanje, od ispitanika se htjelo saznati s kojim mirovinskim sustavom iz neke zemlje su upoznati, gdje su naveli zemlje poput Italije, Njemačke, Austrije, Švicarske i Sjedinjenih Američkih Država.

Da li ste upoznati s mirovinskim sustavom Republike Slovenije?

157 odgovora

Grafikon 10. Mirovinski sustav Republike Slovenije

Izvor: Izrada autora prema podacima prikupljenima putem ankete, 2023.

Kao što grafikon prikazuje, samo 3,8% ispitanika je upoznato s mirovinskim sustavom Republike Slovenije. Posljednje pitanje u ovom upitniku je otvoreno pitanje gdje su ispitanici koji su upoznati sa slovenskim mirovinskim sustavom mogli napisati što o njemu znaju. Neki od odgovora su: „Vrlo sličan hrvatskom sustavu“ i „Definitivno bolji uvjeti“.

Analizom odgovora na ovo anketno istraživanje, dolazimo do zaključka kako su ispitanici zapravo neadekvatno upoznati s hrvatskim mirovinskim sustavom, mirovinskim stupovima i samim zakonom o mirovinskom sustavu. Budućnost hrvatskog mirovinskog sustava označuju kao neodrživu, te najviše se krivi država za postojeće stanje. No tu je i zabrinjavajuća činjenica koliko ispitanika zapravo ne štedi, čime si ugrožavaju financijsku situaciju po stare dane.

Zaključak

Mirovinski je sustav vrlo važan dio socijalne sigurnosti u Republici Hrvatskoj, kao i u Republici Sloveniji. Upravo zbog toga je izuzetno bitno osigurati stabilan i održiv mirovinski sustav koji je adekvatno prati demografske promjene i izazove kao i situaciju na tržištu rada, a samim time i da financijski omogući umirovljenicima zadovoljavajuću mirovinu. Sve navedeno zahtijeva česte mirovinske reforme kako bi sam mirovinski sustav bio moderniziran i normalno funkcionirao u aspektu financiranja, dobnih granica za odlazak u mirovinu, visine mirovina i slično. Isto to se događa i u Republici Hrvatskoj i Republici Sloveniji, gdje se provode mirovinske reforme od samog osamostaljenja, u nadi da će mirovinski sustav biti održiv.

U obje promatrane države, mirovinske reforme su omogućile da sustavi budu u jednu mjeru održivi, no generalni problem čine negativni trendovi koji su aktualni kako u Republici Sloveniji, tako i u Republici Hrvatskoj, a to su starenje stanovništva i nepovoljni omjer radno aktivnog stanovništva i umirovljenika, što onda narušava taj aspekt održivosti. Ovdje se treba istaknuti kako u aspektu financiranja, Republika Slovenija ima veće prosječne plaće, što znači da imaju i veće prosječne mirovine nego Republika Hrvatska, dok s druge strane u Republici Hrvatskoj su manji životni troškovi, pa se samim time može zaključiti kako ne postoji drastična razlika u mirovinama i samom mirovinskom sustavu u ove dvije države. Kada se u obzir uzmu hipoteze sa samog početka rada, vidi se kako glavnu hipotezu smo potvrdili, tj. došli smo do zaključka kako su mirovinski sustavi Republike Hrvatske i Republike Slovenije vrlo slični, no nisu održivi na dugoročni period. Pomoćna hipoteza je također potvrđena, a to je da, mirovinske reforme su uspješno provedene, no postoji potreba za kontinuiranim osmišljavanjem novih mirovinskih reformu za održivost sustava.

Bibliografija

- Državni zavod za statistiku, <https://dzs.gov.hr/> (pristupljeno 10. svibnja 2023.)
- Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home> (pristupljeno 09. kolovoza 2023.)
- Hanfa, Mirovinski sustav, <https://www.hanfa.hr/media/4135/za-web-mirovinski-sustav-2019-2.pdf> (pristupljeno 19. srpnja, 2023.)
- Hrvatska narodna banka, „Glavni makroekonomski indikatori“ <https://www.hnb.hr/statistika/glavni-makroekonomski-indikatori> (pristupljeno 10. svibnja 2023.)
- Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, Kako se određuje mirovina? , <https://www.mirovinsko.hr/hr/kako-se-odredjuje-mirovina/188> (pristupljeno 17. kolovoza 2023.)
- Moje delo Moja pokojnina, Pokojninski sistem, <https://mojedelo-mojapokojnina.si/pokojninski-sistem/> (pristupljeno 17. srpnja. 2023.)
- Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD), <https://www.oecd.org/> (pristupljeno 17. srpnja 2023.)
- Prijatelj, Janez, Pokojninsko in invalidsko zavarovanje 2000: Zakon z uvodnimi pojasnili in komentarji, Ljubljana: Center marketing international, 2000.
- Puljiz, Vlado „Hrvatski mirovinski sustav: korijeni, evolucija i perspektiva“; Revija za socijalnu politiku No. 2, (2007.), 163-192. <https://hrcak.srce.hr/30322> (pristupljeno: 24. kolovoza.2023.)
- Samodol, Ante. „Mirovinske reforme kao trajno globalno pitanje i dizajniranje mirovinskog sustava – slučaj Hrvatske,“ Međunarodne studije, br.1-2, (2020.), 73-95.
- Statistični urad Republike Slovenije, <https://www.stat.si/StatWeb/> (pristupljeno 10. svibnja 2023.)
- Statistični urad Republike Slovenije, <https://pxweb.stat.si/SiStat/sl> (pristupljeno 10. svibnja 2023.)
- Statut hrvatskog mirovinskog zavoda za mirovinsko osiguranje. Narodne novine, 2014. br.28. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_02_28_477.html (pristupljeno 17. srpnja 2023.)
- Štimac Dubravko, „Uloga banke skrbnika u mirovinskoj reformi“, 511-518. <https://hrcak.srce.hr/en/file/9064> (pristupljeno 8. kolovoza 2023.)
- Vukorepa Ivana. *Mirovinski sustavi: kapitalno financiranje kao čimbenik socijalne sigurnosti*, Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu, 2012.
- Vodopivec Milan, Primož Dolenc, Širok Klemen. *Posodobitev socialnega zavarovanja in izboljšanje zaposljivosti starejših v Sloveniji*. Koper: Fakulteta za management Koper, 2008.
- Zakon o mirovinskom osiguranju. <https://www.zakon.hr/z/91/Zakon-o-mirovinskom-osiguranju>, (pristupljeno 10. svibnja 2023.)
- Zakon o pokojninskom in invalidskom zavarovanju (ZPIZ-2), Uradni list RS, 2022., br. 48. <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO6280>, (pristupljeno 28. srpnja 2023.)

Zavod za pokojinsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, <https://www.zpiz.si>, (pristupljeno 23. kolovoza. 2023.)

Popis ilustracija

Tablice

Tablica 1. Komparativna analiza BDP-a, javnih izdataka za mirovine i državne potrošnje za Republiku Hrvatsku i Republiku Sloveniju za 2021. godinu.....	23
---	----

Grafikoni

Grafikon 1. Stanje u hrvatskom mirovinskom sektoru nakon provedenih reformi.	28
Grafikon 2. Povećanje udjela stanovništva u dobi od 65 ili više godina u periodu od 2009. do 2019. godine	31
Grafikon 3. Dobne skupine ispitanika	37
Grafikon 4. Završeno obrazovanje ispitanika.....	38
Grafikon 5. Upoznatost s djelovanjem hrvatskog mirovinskog sustava.....	38
Grafikon 6. Drugi mirovinski stup	39
Grafikon 7. Omjer radno aktivnog stanovništva i umirovljenika	40
Grafikon 8. Održivost budućnosti mirovinskog sustava	41
Grafikon 9. Štednja ispitanika	42
Grafikon 10. Mirovinski sustav Republike Slovenije	43